

MAGASINET

VEJ

TEMA:
BYGGERI

HACK KAMPMANN

MOLBO, HJØRRINGENSER
OG STJERNEARKITEKT

dit museum - din historie

OLDTIDENS HUSE
- I VENDSYSSEL

BØRGLUM KLOSTER
OG TEGLSTENSARKITEKTUREN

HØM-HUSET DER
FORANDREDE DANMARK

- 4** Børglum Kloster af Benedicte Rottbøll
- 10** HØM-huset der forandrede Danmark af Anne Dorthe Holm
- 18** Hist, hvor vejen slår en bugt... af Søren Thirup
- 22** HåndværkerAkademiets restaureringsuddannelse af Finn Pedersen

28 KALENDER

- 40** Hack Kampmann af Jens-Christian Hansen
- 48** Oldtidens huse - i Vendsyssel af Michael Vinter
- 54** Kort & godt

FORSIDEN: Hack Kampmanns akvarel af Amtmandsboligen i Hjørring fra havesiden. (Det kongelige bibliotek)

Ansvarshavende og layout:
Kim Larsen (kls@vhm.dk)

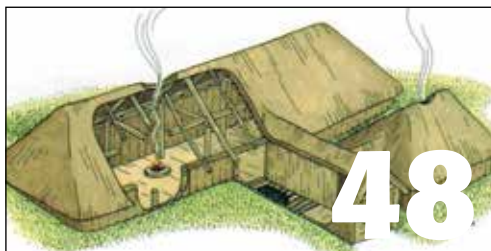
Annoncesalg:
Anne Dorthe Holm (adh@vhm.dk)

Korrektur:
Peter Gravers Nielsen

MAGASINET VHM
Vendsyssel Historiske Museum
Museumsgade 3, 9800 Hjørring
Tlf.: 96 24 10 50 | ISSN: 2597-0151

MAGASINET VHM udgives af Vendsyssel Historiske Museum og udkommer 2 gange årligt. Indlæg til næste nummer af magasinet skal være redaktionen i hænde senest den **1. oktober 2024**. Ved indsendelse af materiale til MAGASINET VHM overlades alle rettigheder til bladet. MAGASINET VHM forbeholder sig ret til vederlagsfrit at bruge fremsendt materiale i såvel trykt som elektronisk medie.

MAGASINET VHM - Nr. 10
Udgivet: 1. juli 2024
Oplag: 3000 stk.
Trykt hos Vestergaards.com

Kig op!

Sådan sagde min historielærer til os i gymnasiet, da vi var på byvandring i Sønderborg. Kig op og se jer omkring på de mange fine bygninger, der findes rundt omkring os. I bygningsmassen afspejles nemlig vores historie – hvordan byerne har udviklet sig, vokset og bredt sig. Også uden for byerne finder vi spor fra en tid, hvor hovedparten af danskerne boede uden for byerne, og hvor kirkens enorme betydning blev afspejlet i bygningsmassen.

Med dette magasin sætter Vendsyssel Historiske Museum fokus på vores bygningskultur i alle dens afskygninger. Fra de ældste bebyggelser i oldtiden, over Børglum Klosters historie og betydning til bygningsbevaring – og vores forståelse for den. Vi kan læse om restaureringsuddannelsen, som EUC Nord varetager, og som en del håndværkere efterhånden har taget, hvorved de har fået en større forståelse for vores bygningskultur.

Vi kommer omkring Danmarks berømte arkitekt, Hack Kampmann, som trådte sine barnesko i provstegården her i Hjørring, og som står bag kendte bygningsværker som Aarhus Teater, Københavns politigård og ikke mindst Hjørrings fine amtmandsbolig i Brinck Seidelinsgade. Vi kommer også omkring den nyeste bygningskultur i form af typehuset, som HØM TYPEHUSE A/S i 1960'erne og 1970'erne satte i system og derved skabte nye hjem til tusindvis af danskere.

Alle disse historier og flere til fortælles der om i dette nummer af VHM Magasinet. Som altid vil man kunne finde programmet for det kommende halve års aktiviteter på Vendsyssel Historiske Museum i midten af bladet. Som altid er kalenderen og programmet en fin blanding af nye og gamle arrangementer.

God fornøjelse med magasinet og velkommen på Vendsyssel Historiske Museum!

Anne Dorthe Holm
Museumsdirektør, VHM

FIND OS HER

- Vendsyssel Historiske Museum**
Museumsgade 3
9800 Hjørring
96 24 10 50
vhm@vhm.dk
- Landskabs- og Landbrugsmuseet**
Jerupvej 613, Mosbjerg
9870 Sindal
96 24 10 50
- Bunkermuseet**
Fyret
9850 Hirtshals
96 24 10 00
- Historisk Arkiv**
Museumsgade 2
9800 Hjørring
96 24 10 60
arkiv@vhm.dk
- Hirtshals Museum**
Vanggårdsgade 10B
9850 Hirtshals
96 24 10 00
- Tornby Strand**
v/det gamle Skudehandlerpakhus
Strandvejen, Tornby
9850 Hirtshals
96 24 10 50

**SE PRISER, ÅBNINGSTIDER
M.M. PÅ VHM.DK**

af Benedicte Rottbøll
Historiker og kulturarvsformidler

Det indvendige af Børglum Kloster Domkirke undergår de næste to år (2024-2025) en omfattende restaurering.

Det er ikke sket siden 1700-tallet.

Restaureringen er en god anledning til at se nærmere på kirkens bygningshistorie og i den forbindelse også den vendsysselske teglstensarkitektur, som domkirken er del af.

Der findes en lille gruppe af teglstenskirker her i Vendsyssel, der har flere fællestræk.

Vi vil komme nærmere ind på denne gruppe af vendsysselske teglstenskirker og gruppens relation til det øvrige kirkebyggeri i middelalderens Danmark.

BØRGLUM KLOSTER

*-og den vendsysselske
teglstensarkitektur*

◀ Den gamle domkirke inden restaureringen, samt to kalkmalerier derfra.

▲ Kirkeinventarfragmenter, samt sten og granit elementer.

► Børglum kloster set fra luften.

Tidligere har man vurderet, at teglstensarkitekturen først blev indført i Danmark på Sjælland, men her i Nordjylland har vi en gruppe af byggerier, der ikke har noget til fælles med de samtidige på Sjælland, og de ældste nordjyske byggerier er anslået til at være samtidige med meget kvaderstensbyggeri.

Til den vendsysselske gruppe hører domkirken i Børglum, kirken i Mårup, Bindslev, Tolne, Elling, Flade, Understed, Ørum, Dronninglund og Mygdal samt Sankt Hans og Sankt Catharinæ kirker i Hjørring. Desuden menes også Albæk, Sæby og Åsted kirker at være en del af denne gruppe.

Der er tale om en forholdsvis lille gruppering af teglstensbyggerier, som er helt enestående for Vendsyssel. Det er en meget dekoreret arkitektur, og fællestræk for gruppen er den kombination af lisener og blændingsfelter, der pryder kirkernes ydre.

Gruppen blev tidligere opfattet som senromansk, men i forbindelse med nedtagningen af Mårup Kirke kom det for en dag, at denne kirke tilhørte en anden tid og fik en tidlig datering, den kom under tag allerede i 1204. Det betyder, at Mårup Kirke hører til den ældre romanske teglstensarkitektur. Mårup står ikke alene med en så tidlig datering i Vendsyssel, da Bindslev Kirkes kor er dateret så tidligt som 1190.

Domkirken i Børglum har været inspirationskilden til denne enestående vendsysselske teglstensarkitektur. Den blev bygget meget stor og af teglsten på en massiv sokkel af granit. En del af de granitkvadre, der blev brugt i byggeriet på domkirken, er højst sandsynligt genbrugt fra den forgænger, der har været ved

Børglum. Forgængerens i granit er dog ikke den første domkirke ved Børglum; den allerførste domkirke har sandsynligvis været i træ, da bispesædet har ligget ved Børglum siden omkr. 1060. En kilde dateret til o. år 1103 benævner bispesædet som liggende ved Børglum.

Middelalderligt kirkebyggeri i praksis – sten og tegl

Et kirkebyggeri har krævet specialiserede håndværkere, herunder stenhuggere og murere. Teglsten var ikke et billigt materiale at bygge med på grund af de mange led, der var i forarbejdningen. Teglstensproduktionen skete i middelalderen i løbet af sommeren, da man ved håndkraft skulle udgrave leret med hakker og skovle. Leret skulle herefter æltes og stampe.

Det våde ler blev placeret i en firkantet form, som blev strøget med en stok for at komme af med det overflødig ler. Stenene blev herefter transporteret til 'liggepladsen', som ofte var et stort, fladt område. Efter et par dages tørretid blev munkestene brændt.

Normalt var teglovnene gravet ind i en skrænt, så de var dækket af jord på tre sider. De brændte teglsten fik mange forskellige nuancer i farverne på grund af den store variation i temperaturen under brændingen. De færdigbrændte sten var tunge, og derfor blev teglstenene til de enkelte byggerier produceret tæt ved den byggeplads, hvor de skulle bruges.

I mange af de danske kirkebyggerier fremkom der en del forstyrrelser i murværket i forbindelse med de pauser, der måtte

være i arbejdet på bygningen, eksempelvis i forbindelse med vintermånederne.

Vintrene var især en udfordring for bygmestrene i middelalderen, da den bløde kalkmørtel ikke kunne tåle at blive udsat for frost, så selv små byggerier kunne have disse 'vinterpauser'. I tilfældet med Mårup Kirke er det vurderet, at byggeriet kun stod på over en periode på omkring fem år, men for de større kirkers vedkommende har opførelsen sandsynligvis taget længere tid.

Den store kirkebygningsperiode

Danmarks middelalderkirker er en vigtig del af den danske arkitektoniske kulturarv. I 1100-tallet indledtes et omfattende kirkebyggeri rundt om i riget, og de mange kirker opførtes først i sten og senere i tegl.

I Danmark havde der tidligere først og fremmest været tradition for at bygge med træ, så håndværket med sten og tegl var især inspireret udefra. Mange af dem, der arbejdede på sådanne byggerier, var hidkaldt fra udlandet, hvor de var blevet oplært ved de store domkirkebyggerier. Der er tale om meget stor variation i disse byggerier rundt om i datidens Danmark, hvor der opstod flere regionale særtræk i form, udsmykning, størrelse m.m.

I Danmark er der i dag omkring 1.700 middelalderlige stenkirker, og langt de fleste er stadig i deres oprindelige brug, selvom de fleste med tiden er blevet ombygget i større eller mindre grad.

1100-tallet blev også den store periode for domkirkebyggeri. De domkirker, der stadig eksisterer i dag, er næsten alle blevet påbegyndt i 1100-tallet eller 1200-tallet. Kirkerne byggedes i det, man kalder romansk byggestil, og hovedparten af dem blev bygget inden for tidsrummet 1150-1250.

Tidligere mente man, at teglstensarkitekturen i Danmark først blev bragt til Sjælland fra Norditalien i midten af 1100-tallet, men teglbrændingskunsten opstod nogenlunde samtidigt forskellige steder i Danmark. Eksempelvis er der tale om teglstensbyggeri i Ribe allerede omkr. 1150, og i 1160 blev teglsten benyttet i Absalons klosterkirke i Sorø. I Vendsyssel blev teglsten brugt i forbindelse med opførelsen af Børglum Domkirke, der gik i gang senest ca. 1170.

Vest- og Østvendsyssel

Men hvordan udmøntede kirkebyggeriet sig i Vendsyssel? Det er ikke det samme byggeri, der tegner sig i hele landsdelen, snarere er der en umiddelbart påfaldende opdeling i kirkebyggeriet i Vestvendsyssel og Østvendsyssel.

Kirkerne i Østvendsyssel ligger overvejende langt fra kysten, mens de i Vestvendsyssel ligger så tæt på kysten, at nogle af dem har måttet lukke på grund af sandflugt og Vesterhavets nedbrydning af kysten. Dette var bl.a. tilfældet med Mårup Kirke, der i 1926 blev afløst af Lønstrup Kirke og nedtaget i 2008.

Endvidere ligger de største og ældste stenkirker i Vestvendsyssel ret tæt i et bælte ud mod Vestkysten.

▲ Korbuecrucifikset nedtages.

◀ Det store kalkmelari på kirkens østvæg efterses.

► Madonna efterses.

► Nedtagningen af Jesus.

Mårup Kirke – prestigebyggeriet, vi mistede

Da Mårup Kirke var faretruende tæt på at styrte i Vesterhavet, valgte man at iværksætte en nedtagning af kirken. Den lille kirke gemte på flere overraskelser, som kom for en dag under nedtagningen, og Mårup Kirke er senere blevet kaldt et lille 'prestigebyggeri'.

Kirkens nordfacade var dekoreret med blændingsfelter både på skibet og koret. Ved nedtagningen viste der sig luksusdetaljer i den allerede flotte facade, da de små halvstenskonsoller, som blændingsbuerne stod på, var formet som detaljerede menneske- og dyrehoveder. Disse dekorationer blev sandsynligvis skabt af en specialist og ikke de håndværkere, der stod for det øvrige byggeri på kirken.

Af andre opdagelser på byggeriet blev der på en teglsten i koret fundet en lille illustration af en person, der bærer på en stav. Stenen var en del af den romanske kirke, der blev færdigbygget i 1204, og indrifsningen antages at være lige så gammel. Kunne staven være tænkt som en bispestav? I så fald kunne det være bisp Thurgot, der var biskop i Børglum fra ca. 1183; han døde senest 1219.

Da det er påvist, at Mårup Kirke kom under tag i 1204, hører den til blandt de ældre romanske kirker i Danmark, idet største-

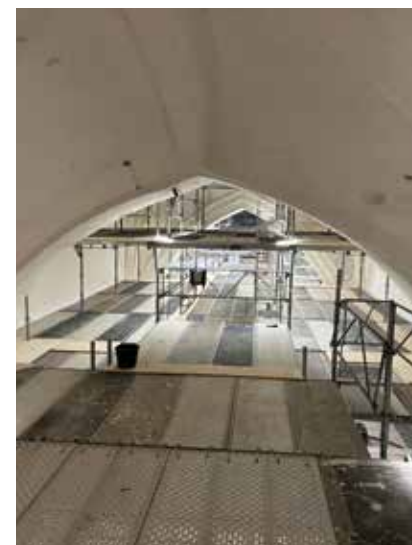
delen af denne type byggeri foregik senere i 1200-tallet. Men at kunsten at bygge i teglsten optræder tidligt i Vendsyssel, er ikke så mærkeligt, når man tager det store domkirkebyggeri i Børglum i betragtning.

Domkirken og klosterkirken ved Børglum

Domkirken ved Børglum Kloster var indviet til Jomfru Maria, og den var i middelalderen større end den, man kan opleve i dag. Den østlige del af kirken har været særlig smuk. Denne del af kirken var bevaret, indtil den blev revet ned efter reformationen på foranledning af lensmanden Godslev Budde omkr. 1590.

Byggeriet på den gamle Domkirke ved Børglum har ikke stået tilbage for samtidens katedralbyggeri. Størrelsesmæssigt svarer Børglum Domkirkes østparti (kor og tværskib) til Viborg Domkirke. Studier i målforhold har vist, at der er en klar overensstemmelse imellem østpartierne i Børglum Kloster og Viborg; det er næsten samme mål, man finder i kor, apsis og tværskib.

Byggeriet på den gamle domkirke ved Børglum Kloster skønnes at være planlagt og begyndt i granit. Forholdsvis tidligt i byggeriet har man skiftet til teglsten. Nyere forskning antager, at man indledte byggeriet på domkirken senest omkr. 1170. Det betyder, at kirkebyggeriet må være foregået i forlængelse af

de jyske domkirkebyggerier. Det kan nævnes, at byggeriet på domkirken i Ribe vurderes at være iværksat i perioden 1150-1175, og den nuværende Århus Domkirke menes påbegyndt kort før 1200.

For Børglum Domkirkes vedkommende er vi muligvis så heldige at kende navnet på en af bygmestrene. 'Mester Tofi' er der skrevet med runer på en af søjlefødderne fra Børglum Kloster, som har en størrelse, der ville passe til at indgå i domkirkens kor, og den forarbejdede granit viser en stor håndværksmæssig kunnen. Denne runesten er dateret til perioden 1150-1175, og sproget er bestemt til gammeldansk latin. Oversat til nutidsdansk står der: "Mester Tofi gjorde mig".

På grund af ombygninger gennem tiden ser klosterbygningerne i dag ikke ud, som de gjorde i middelalderen, men de tre fløje har bevaret deres oprindelige karakter. Klosteranlægget fremstår som et næsten intakt firfløjet bygningsanlæg. Bygningernes enkle detaljering stammer fra midten af 1700-tallet, hvor klosteret omformedes fra et gotisk bygningsanlæg til en barokherregård uden at fornægte dets tidlige og ældste gejstlige funktion som præmonstratenserkloster. Børglum Kloster anses i sin nuværende form for det bedst bevarede klosteranlæg i Danmark.

Den største restaurering af domkirken siden 1700-tallet

I begyndelsen af 2024 iværksattes den store restaurering af den gamle domkirke ved Børglum Kloster. Det er mere end 200 år efter den sidste store restaurering, der blev foretaget i 1700-tallet af Frederik Kiærskjold og Laurids de Thurah. Arbejdet på domkirken har kunnet lade sig gøre takket være stor støtte fra forskellige fonde, og det er sat til at være fuldført ved udgangen af 2025.

Den igangværende restaurering af domkirken repræsenterer ikke blot en omfattende bevaringsindsats, men også en enestående mulighed for at udforske og forstå Nordjyllands unikke teglstensarkitektur. Under restaureringen gennemføres også geofysiske undersøgelser, som kan afsløre mere om, hvilke hemmeligheder der skjuler sig under gulvet på den gamle domkirke.

Allerede så tidligt i restaureringen er der afsløret kalkmalerier, brudstykker af inventar inde i kirkevæggene og en hidtil skjult granitdetalje, der stadig undersøges nærmere. Restaureringen vil sandsynligvis afdække endnu flere detaljer om byggeriet på domkirken og afsløre et nyt kapitel i vores fælles kulturarv. ■

Af Anne Dorthe Holm, Museumsdirektør

HØM-huset der forandrede Danmark

I løbet af ganske få år fra ca. 1960-1980 forandrede de danske byer sig markant. Tusindvis af parcel- og typehuse skød op i nye kvarterer i udkanten af byerne, og masser af mennesker fik mulighed for at flytte fra mørke, dårlige lejligheder i de store byer til deres eget nye og moderne hus. Denne artikel handler om den revolution i vores måde at bygge og bo på, som skete i disse år, og som havde HØM typehuse som omdrejningspunkt.

HØM HUSE A/S var Danmarks største typehusfabrikant. I løbet af ca. 20 år leverede firmaet mere end 25.000 typehuse til selvbyg, medbyg eller som færdigt hus. Det var særligt selvbyggerhuset, som HØM slog sig op på, og som gjorde, at helt almindelige mennesker fik mulighed for at få deres drøm om eget hus opfyldt.

Bag firmaet stod Niels Stellan Høm, blot kaldet HØM. Han blev født i Sverige i 1925, men voksede op hos sin bedstemor i Hallund i det centrale Vendsyssel. Han fik realeksamen fra Østervrå skole og gik på gymnasiet i Aalborg, hvor han var involveret i den kendte modstandsbevægelse Churchillklubben.

Hele livet var Høm tæt forbundet med Vendsyssel, og det var også her, han boede i store dele af sit liv.

▲ Også i Hjørring blev der bygget mange HØM typehuse. Her på Ærenprisvej i Hjørring. Foto: Leif Larsen.

Han døde i februar 2023 efter et langt liv med ikke kun byggeprojekter, men også med andre store erhvervsprojekter. For det var ikke kun helårshuse og sommerhuse, som HØM solgte til byggeglade danskere. Han var involveret i alt fra salg af jeansstøj, designfirmaet Stelton, taxaflvning, landbrug og produktion af film. Han kunne se, hvor der var et forretningspotentiale, og så handlede han på det.

Høm Typehuset

Typehuseventyret startede i 1950'erne. Høm havde behov for at få et hus til sig selv og sin familie, og han fik derfor et billigt statslån, så han kunne bygge sit eget hus. Efter krigen var der stor bolig mangel, og fra politisk side ville man gerne stimulere bygge-

◀ Niels Stellan Høm foran Skårupgård, som han erhvervede i 1960. Foto: Nordjyllands Kystmuseum.

▼ Når man skulle i gang med at bygge sit eget hus, fik man udleveret en værktøjskasse fra firmaet – og 6 øl! Så kunne man gå i gang! Tak til Leif Larsen for at stille sin værktøjskasse til rådighed til fotografering. Foto: Anne Dorthe Holm.

riet af familiehus ved at tilbyde billige statslån. Høm indledte et samarbejde med 10 typehusarkitekter, hvor han stod som konsulent i byggesagerne. Han købte 10 grunde og fik bygget 10 huse, som han åbnede for interesserede købere. Der kom 65.000 gæster! Desværre afbrød arkitekterne samarbejdet med HØM, og han måtte derfor finde en anden samarbejdspartner.

Valget af ny partner faldt på typehusfirmaet Hultsfred i Sverige, som var en af Europas største fabrikker for præfabrikerede huse. Høm fik agenturet for Hultsfredhuse i Danmark i 1960. Men prisen var for høj, hvis almindelige mennesker skulle have deres eget hus. Derfor fandt Høm på at skabe et koncept, hvor også mennesker uden håndværksmæssige forudsætninger kunne opføre deres eget hus. Dermed var selvbyggertanken født, og netop selvbyggeriet kom i de følgende år til at gå sin sejrsgang over hele landet.

En landsdækkende succes!

Når selvbyggertanken hos HØM HUSE A/S fik så stor udbredelse, skyldes det flere forhold. Først og fremmest kunne Høm se, at der var et behov for at skabe et tilbud til den helt almindelige dansker om at kunne opføre sit eget prisvenlige hus. Velstandstigningen i samfundet kombineret med den lave pris gjorde det muligt at opføre et hus, der få år forinden slet ikke havde været økonomisk muligt for den enkelte familie.

Det lykkedes også at opbygge en organisation, som var landsdækkende, og som kunne møde folk, hvor de boede. På kroer, hoteller og forsamlingshuse tog man ud og holdt informationsmøder med potentielle kunder. I Hjørring foregik det f.eks. på Vendelbohus. Tilsat kaffe og snitter blev kunderne introduceret til byggeprocessen, og yderligere information kunne fås på salgskontorerne over hele lan-

det. Var man klar til at bygge selv, blev der afholdt byggemøder med HØM's byggesagkyndige, og HØM klarede i øvrigt alt det træse papirarbejde fra tilladelser til at skaffe finansiering. Når man endelig skulle i gang, var processen fra start til slut nøje beskrevet i byggeplaner, manualer og selvbyggervejledninger, og selvbyggeren fik udleveret en værktøjskasse og seks øl! Så var man klar til at gå i gang!

Leverancerne af byggematerialet fra Hultsfred kom ad to omgange. Tidligt om morgenen kom lastbilen med byggematerialerne, og så skulle man stille med familie, venner og kolleger, som derefter hjalp med at få materialet læsset af. Startede man en lørdag morgen, og arbejdede man godt og effektivt, kunne man holde rejsegilde om søndagen! Når byggeriet først var i gang, holdt firmaet godt øje med, at alt blev gjort rigtigt i forhold til manualerne. Hver 14. dag kom en af HØM's byggesagkyndige forbi for at tilse arbejdet. Var man ikke hjemme, fordi man feks. var på arbejde, afleverede konsulent sine kommentarer i en lille plastikmappe på byggepladsen. Effektivt og velorganiseret.

Synlighed og markedsføring

En af grundene til firmaets succes var også forståelsen for synliggørelse og markedsføringen af firmaet. Man forstod kundernes behov og var i stand til i reklamemateriale, brochurer, plakater osv. at italesætte DRØMMEN om eget hus. Samtidig gjorde man brug af mund-til-mund-metoden: Man forstod, at hvis andre kunne anbefale firmaet, så var det effektivt med hensyn til at tiltrække nye kunder.

Når det kunne lade sig gøre for helt almindelige mennesker at opføre deres eget hus, skyldes det de elementer, som et HØM typehus var opført med. Letvægtsmaterialet fiberplank bestod af aflange, smalle trærammer med en sammenpresset træmasse mellem rammerne og påsat monarfol, som var

▲◀ Byggematerialerne blev leveret tidligt om morgenen, og så skulle man stille med en god flok personer, som kunne hjælpe med at læsse materialerne af og være med til byggeriet. Her ses to fotos fra Højsletten 120 i Herlev i 1969. Fotos: Herlev Kommunes Lokalarbiv.

et vejrbeskyttende og isolerende materiale. Yderst kom skalmuren, men derudover var der ikke nogen hulmursisolering.

Letvægtsmaterialet gjorde, at selv personer, der ikke var så stærke, kunne bidrage til arbejdet med husbyggeriet. HØM's slogan lød da også:

"Kan du bogstaverne til H, tælle til 10, og kan din kone løfte 18 kg, så kan du bygge et HØM HUS!"

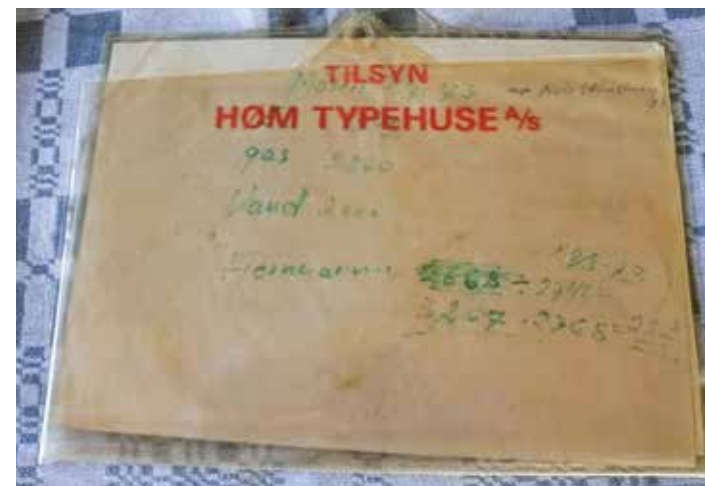
Som en del af markedsføringen og synligheden var den gennemgående farve gul. Man havde gule biler, man udleverede gule kasketter og en værktøjskasse til bygherren, og byggeskiltet var gult. Man udleverede gule t-shirts til selvbyggerne og lavede gule nipsting – alt sammen for at synliggøre firmaet over for kunderne.

Høm blev med rette kaldt "selvbyggerkongen" og typehusets svar på rejsekongen Simon Spies. Der er i hvert fald ikke nogen tvivl om, at Høm – ligesom Spies – havde sans for at skabe omtale. På et tidspunkt besluttede man sig for at markere, at man havde solgt 1000 typehuse. På gården Skårupgård ved Tolne, som Høm ejede, havde han en tyr gående, som hed Ferdinand. Høm syntes, at bygherren på hus nr. 1000 skulle have Ferdinand i gave! Så man læssede Ferdinand på en lastbil og kørte tyren til

København. På Rådhuspladsen stod Høms sekretær, frk. Belli, i rød nissedragt, og hendes opgave var at trække tyren ned gennem Strøget til Kgs. Nytorv. Ferdinand fik tiltrukket sig så meget opmærksomhed og så mange tilskuere, at politiet kom til stede og fik fortalt frøkenen, at hun skulle stoppe med sit forehavende. Frk. Belli ville så give det reb, som hun trak Ferdinand i, til politiet, men det skulle betjenten ikke nyde noget af. Da han fik at vide, at lastbilen stod på Kgs. Nytorv klar til at køre Ferdinand til dens kommende ejer, blev turen ned gennem Strøget fortsat med politieskorte! Høm fik opmærksomhed – lige hvad han havde håbet på – og Ferdinand endte i øvrigt hjemme på Skårupgård igen!

Drømmen om eget hus

Når man taler med folk, der byggede deres eget HØM-hus, siger de samstemmende, at det var hårdt at bruge weekender og ferier på at bygge, men at man var tryk ved byggeprocessen og tryk ved at bygge selv. Stoltheden over og glæden ved at have bygget sit eget hus er tydelig, og mange bor stadig i det hus, de byggede i slutningen af 60'erne og i begyndelsen af 1970'erne. Høm fortalte selv i et interview med artiklens forfatter i 2020, at han havde byg-

▲ Var man ikke hjemme, afleverede byggekonsulent sine råd og vejledning i en plast-lomme, som hang på byggepladsen. Tak til Leif Larsen. Foto: Anne Dorthe Holm.

▲ Den gennemgående farve i markedsføring og synlighed var gul. Byggeskiltene var derfor også gule. Her et byggeskilt fra Ærenprisvej i Hjørring. Tak til Leif Larsen. Foto: Anne Dorthe Holm.

get 25.000 huse og kun haft fem retssager.

Firmaet viderefremmede gerne folks egne erfaringer. I et salgskatalog fra ca. 1973-74 blev både byggeprocessen og den lave pris på typehuset fremhævet af en tidligere kunde:

"De væsentligste årsager til, at vi valgte et HØM typehus, var den forholdsvis lave pris og de store muligheder i valget af materialer. Dertil selvfølgelig også den tekniske bistand og konsulenttjenesten, som har været af stor betydning for os. Den 15. september 1971 besluttede vi os endeligt for type 148 B, og vi flyttede ind den påfølgende forsommer. Om det gik let? Og om vi er tilfredse? Det kan jeg besvare ved at fortælle, at vi senere har bygget endnu et HØM typehus (type 136 A). Dette hus har vi opført med salg for øje – men det fortæller dog en hel del om, at HØM TYPEHUSEs lette selvbygger-system tiltalte os i allerhøjeste grad. Vi glæder os hver dag over vort hus. Vi bor simpelthen skønt."

Fabrikken i Sindal

Samarbejdet med Hultsfred endte i begyndelsen af 1970'erne. Hultsfred var interesseret i at købe HØM TYPEHUSE A/S, men Høm afviste tilbuddet. I stedet blev Nordisk Bjælkehus A/S stiftet i 1972, og

▲ Luftfoto af Høms ejendom Skårupgård i Tolne. Foto: Historisk Arkiv, Vendsyssel Historiske Museum.

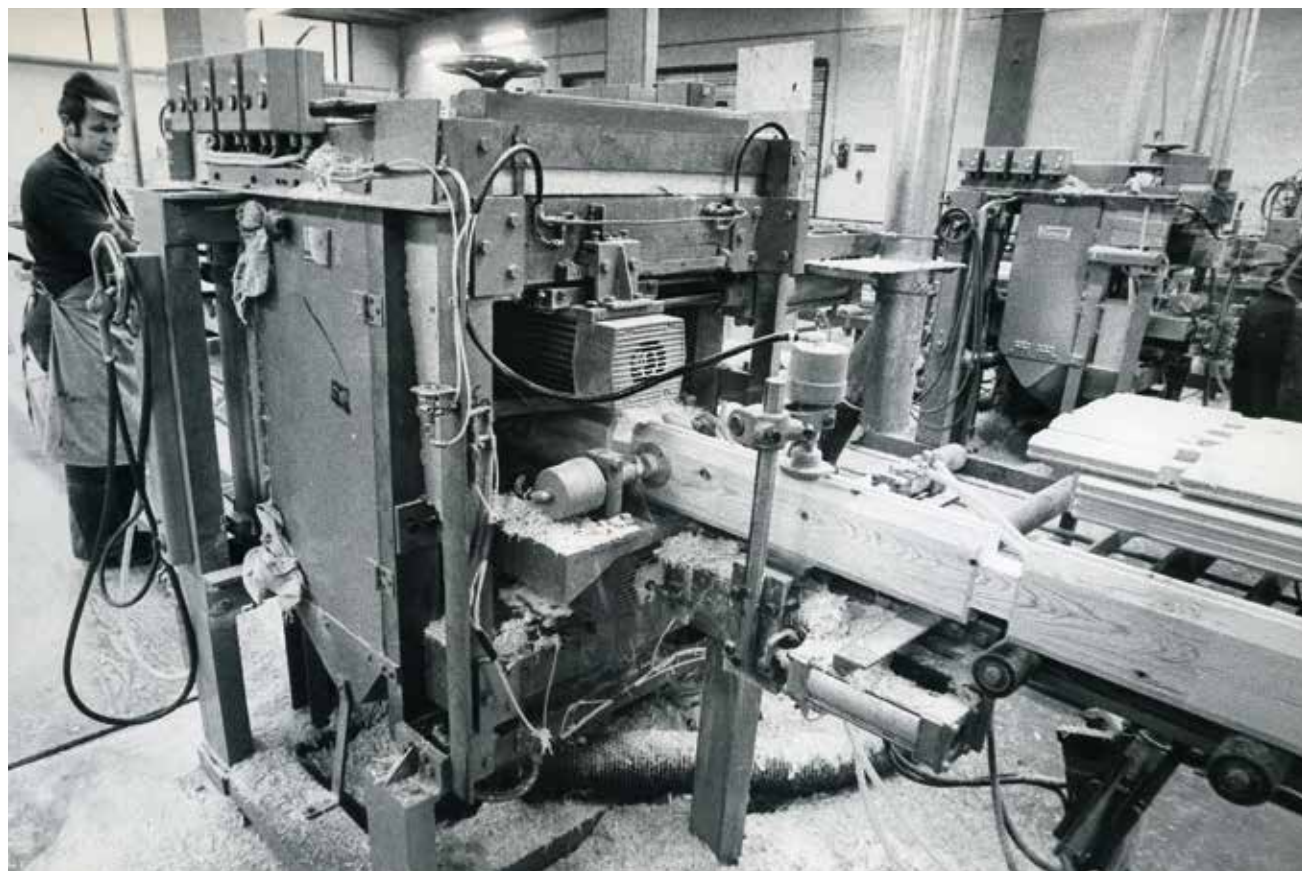
man opførte en ny fabrik på Tyrsigvej i Sindal. Det tog kun tre uger at få tilladelserne til opførelsen af fabrikken i hus, og i stedet for Hultsfred indledte man et samarbejde med en anden svensk husfabrikant, Fogelfors, som blev medejer af Nordisk Bjælkehus A/S. Pga. udflytningen fra Sverige fik firmaet egn-udviklingsstøtte, og fabrikken blev hurtigt en succes. Der skete flere om- og tilbygninger i de følgende år, og fabrikken nåede op på 1300 kvadratmeter.

Den nye fabrik betød mange nye arbejdspladser i Sindal. Med fuld bemanning var der 120 ansatte, og med skiftehold kunne man levere 70 huse om ugen!

Oliekrisen i 1973 ramte dog firmaet hårdt. Salgstallene styrted, og det blev nødvendigt at sadle om. Løsningen var at udvikle en ny, prisbillig typehusmodel, kaldet Økonomi-modellen. Væk var fiberplankmaterialet, og i stedet udviklede man en ny type byggemateriale lavet af kartongipsplader og polyuretanskum.

I løbet af ganske kort tid fik man lavet projektering, udarbejdet konstruktionstegninger og beskrivelser, lavet styklister, indhentet tilbud på leverancer, udarbejdet salgsbrochurer og opført et prøvehus på Friggsvej i Sindal i 1977.

Modellen – kaldet Økonomi 112 – blev en kæmpe

▲ Høms forretningsimperium spredte sig til mange forskellige ting. Han fik bl.a. agenturet på salg af jeanstøj fra firmaet Janton A/S, som foregik fra Skårupgård. Foto: Historisk Arkiv, Vendsyssel Historiske Museum.

succes og blev Danmarks mest solgte typehus. Senere opstod ønsket om en mindre såvel som en større model af husene. Det blev til Økonomi 94 og Økonomi 134.

HØMs forretningseventyr

Som nævnt bredte Høms forretningseventyr sig over mange forskellige områder. I 1960 stiftede han STELTON sammen med sin soldaterkammerat Carton Madelaire. Med inddragelsen af Arne Jacobsen og udviklingen af Cylinda Line-designet i 1964 tog salget fart, og STELTON blev en stor succes. Men imperiet talte også gården Skårupgård, som Høm erhvervede i 1960 og flyttede ind i med sin familie i 1965. Her var der landbrug, gartneri, salg af jeanstøj fra firmaet Janton mv. I 1972 startede produktion og salg af sommerhuse fra gården Oremosegård ud til Frederikshavnsvej tæt på Sindal. Her blev der opført en lang række udstillingshuse i haven til gården, og i længerne var der café og udstillingsmateriale. Sommerhusene blev produceret på fabrikken i Sindal.

▲ Fotos fra fabrikken på Tyrsigvej i Sindal. Fotos fra produktionen: Hjørring Kommunearkiv og Luftfoto: C. Clausen/Bente Iversen.

Høms forretningseventyr spredte sig også til flybranchen. Allerede i 1969-70 erhvervede Høm sit første forretningsfly. Med dette fly fløj han til og fra Bøgsted Landingsplads ved Høms ejendom Enggård ved Frederikshavnsvej. I 1976 blev Sindal landingsplads anlagt som et samarbejdsprojekt mellem fire kommuner, og Høm flyttede sit fly hertil. Med landingspladsen som udgangspunkt udviklede Høm en forretning med taxaflyvning, og der blev ansat flere piloter og flymekanikere på det nye værksted i flyhangaren. Der blev også indrettet kontorlokaler til administration af forretningen. Luftbranchen blev dog aldrig en god forretning for Høm, hvilket han da også indrømmede, da han senere måtte lukke sine forretninger.

I otte år var Høm medlem af kommunalbestyrelsen i Sindal, han investerede i ejendomsselskaber, var filmproducent – bl.a. på filmen "Baronessen fra Benzintanken" med bl.a. Ghita Nørby og Dirch Passer, og han udvidede byggefirmaerne til også at omfatte eksport af huse i firmaet HØM HUSE Export

▲ I 1972 startede produktion og salg af sommerhuse fra gården Oremosegård ved Sindal. I haven var der udstillingshuse, så man let kunne drømme sig væk til sol og sommerferie ved stranden... Foto: Historisk Arkiv, Vendsyssel Historiske Museum.

◀ Flåden af fly blev løbende udvidet. På dette billede fra slutningen af 1970'erne ses N.S. Høm til venstre byde pilot og direktør Hartvig Amdi Petersen velkommen hjem med et nyt fly af typen Beech King Air C90. Til højre ses driftsleder Arne Pallesen. Foto: Historisk Arkiv, Vendsyssel Historiske Museum. Fotograf: Finn Folsted.

INDSAMLING

Museet indsamler fortsat materiale vedrørende HØM HUSE A/S og de firmaer, der har været en del af organisationen. Ligger du inde med materiale, fotos og ting, eller har du været ansat eller bygget dit eget hus, så vil museet meget gerne i kontakt med dig! Kontakt museets direktør Anne Dorthe Holm på mail: adh@vhm.dk

A/S, der senere tog navneforandring til HØM HUSE International A/S, og som fik til huse på Enggård.

Krise og konkurs

Oliekriserne i 1970'erne var hårde for byggebranchen. Da oliekrise i 1978 ramte landet, var det ikke kun hårdt for HØM, men for typehusbranchen i almindelighed. HØM TYPEHUSE A/S solgte 90 huse i 1981, men fik 270 huse retur. Renterne steg voldsomt, og folk havde simpelthen ikke råd til at betale af på husene. Resultatet blev, at husene røg "retur", og de blev derfor af firmaet kaldt "brevduehuse". I et forsøg på at holde gang i firmaet gav HØM mulighed for, at køberne af husene kunne få en pantebrevsgaranti. Man garanterede således med denne forsikring, at hvis man som huskøber ikke kunne betale sine terminsydelser, trådte HØM HUSE A/S ind og hjalp med afdragene. Alt for mange udskød betalingerne, og det ramte husfirmaet hårdt.

Samtidig var firmaet involveret i en stor ordre på huse til det jordskælvsramte Algeriet, og det viste

sig at være svært at få pengene hjem på ordren. Da de enkelte firmaer i HØM-koncernen kautionerede for hinanden, fik det hele korthuset til at vælte. Som dominobrikker trak man hinanden med i faldet. HØM koncernen med underfirmaer gik konkurs den 24. september 1981.

I de følgende år var Høm involveret i nye byggeprojekter, men det helt store erhvervsventyr i 1960'erne og 1970'erne blev det aldrig til igen. Storhedstiden for selvbyg var ovre. Folk havde ikke tid til at bygge deres eget hus, reglerne for husbyggeri voksede, og man fik efterhånden også råd til at få professionelle håndværkere til at bygge husene. Men i mere end 20 år var Niels Stellan Høm i stand til at opfylde folks drømme om eget hus, og hans firma satte derfor mere end noget andet typehusfirma sit præg på byggeriet i Danmark i denne periode. ■

- ▶ el
- ▶ vvs
- ▶ blik
- ▶ ventilation
- ▶ køl

Erik Lytzen a/s

Frederikshavnsvej 78 · 9800 Hjørring
Telefon +45 65 99 80 00 · www.lytzen.dk

- ▶ energi
- ▶ elektro
- ▶ industri
- ▶ elevator

www.lytzen.dk

Vi har format til dine tryksager

Vestergaards
– en verden af tryksager

Lyngvej 3 · 9000 Aalborg

www.vestergaards.com · Tlf. 9892 0500

HJÆLP OS MED AT LAVE BEDRE Udstillinger – FOR KUN 200 KR!

En af **Vendsyssel Historiske Museums** spidskompetencer er at lave flotte, engagerende og lærerige udstillinger til børn og voksne for forholdsvis små penge. Det er en dyd for museets ansatte at få lidt til at række langt, og virkeligheden er, at vi ikke har de samme udstillingsbudgetter, som de store museer har. Heldigvis har vi en kreativ medarbejderstab, der år efter år har skabt store og imponerende udstillinger for små penge til begejstring for rigtig mange.

Men nogle gange må man også bare erkende, at flere penge giver flere muligheder.

Derfor har museet oprettet en **GAVEFOND**, hvor venner af museet kan donere en pengegave direkte til museet. Pengene sikrer, at vi kan opretholde vores høje aktivitetsniveau og har en grundkapital at trække på til fremtidige udstillinger og aktiviteter.

Økonomien i gavefonden er **tofaldig**: Hvis flere end 101 personer hvert år donerer til gavefonden, får vi, ud over de donerede penge, også mulighed for at opnå statens momskompensationsordning, der gør, at vi kan få refunderet mere af den moms, vi normalt betaler. Alt sammen noget, der styrker museets evne til at skabe nye, spændende udstillinger og aktiviteter fremover.

Den økonomiske gave, man giver til museets gavefond, er på **blot 200 kr.**, og den er fradragsberettiget.

HVIS DU HAR LYST TIL AT STØTTE museets fremtidige udstillingsarbejde, kan du gøre det på to måder: Du kan betale de 200 kr. via **Mobilpay** på nummeret 874321, eller via **bankoverførsel** (reg.nr. 7370, kontonummer 2630952). Det er vigtigt, at du 'mærker' indbetalingen med "**Gavefond**" og oplyser navn og CPR-nummer, hvis du ønsker fradrag.

LÆS MERE om **GAVEFONDEN** og momskompensationsordningen på vhm.dk/gavefond, eller kontakt museets administration på tlf. 96 24 10 50

Anne Dorthe Holm
Museumsdirektør, Vendsyssel Historiske Museum

Hist, hvor vejen slår en bugt...

af Søren Thirup
formand for FBL-Hjørring

... ligger der nogle fine huse. Stedet er Idræts Allé i Hjørring, og husene er kædehusene – i folkemunde Den Kinesiske Mur. De ligger der i en lang, krum kæde skiftevis høj-lav-høj-lav-bolig-udhus-bolig-udhus. Der er tale om almennyttige boliger. Det samme gælder for en stor del af den øvrige bebyggelse i det område, der afgrænses af Idræts Allé, Tørholmsvej og bagvejen ved Holmegårdskolen/Islandsvej. Ud over kædehusene rummer kvarteret rækkehuse, villaer og boligblokke i parkbebyggelse.

Boligmangel efter 2. verdenskrig

Efter 2. verdenskrig var der stor boligmangel, og staten etablerede en støtteordning til opførelse af almennyttige boliger. Det satte en bølge af byggerier i gang i landet – og altså også i Hjørring. Mens man i andre lande byggede modernistisk, holdt de danske arkitekter sig til det, der i dansk klima var velprøvet, som fx sadeltag og traditionelle danske byggematerialer.

Det er den historie, området ved Norgesvej og Idræts Allé er en del af. Arealet er sandsynligvis udstykket fra Holmegård, der lå på hjørnet af

▲ Et kig ned ad Idræts Allé en majdag 2019. De røde boligblokke er tegnet af Ejvind Blennum, Frederikshavn, og er opført 1952. Arkitekten bag de gule blokke, som er opført i 1956, er William Pedersen. Både de røde og de gule blokke er af FBL-Hjørring indstillet til udpegning som bevaringsværdige. Foto: Jørgen Johansen

Tørholmsvej og Blåsigvej, og langt de fleste bygninger blev opført i første halvdel af 50'erne; men hele udbygningen strakte sig fra krigens afslutning og indtil 1961.

Områdets karakter

Kvarteret er – i tråd med tidens strømninger – præget af arkitekternes sociale forståelse og ønske om at skabe sunde lejligheder med lys og luft og adgang til grønne udearealer. I modsætning til de tætte byområders karreer, som var orienteret efter gadernes forløb, udformede man nu bebyggelsesplaner friholdt for biltrafik, med boliger orienteret efter solen og med god indbyrdes afstand mellem blokkene, så indblik mellem boligerne blev undgået. For de mange børnefamilier i de nye boliger blev der i kvarteret også bygget en skole – Nordre Skole, senere Holmegårdskolen – og etableret to mindre butikstorve henholdsvis ved Norgesvejs udmunding i Idræts Allé, og hvor Coop 365 i dag har til huse.

Som bygningerne fremstår i dag, er de næsten uforandrede i forhold til, da de blev bygget for omkring 70 år siden, bl.a. fordi de er lavet af gedigne

TEMA

◀ Udsnit af kædehusrækken Idræts Allé 24-86 fotograferet i maj 2016. Den markante bebyggelse bestående af 32 kædehuse er tegnet af William Pedersen og opført 1952. Underligt nok kunne der ikke umiddelbart findes historiske billeder af husene, som giver kvarteret dets egen identitet. Husrækken bør naturligvis udpeges som bevaringsværdig. Foto: FBL-Hjørring

materialer, og fordi boligselskaberne, der stod for opførelsen af boligerne, benyttede gode arkitekter, der i vid udstrækning var lokale. William Pedersen, far til Kjeld Bjerg, der i dag har tegnestue i byen, har slået stregerne til byggerierne langs Idræts Allé neden for Færøvej: Den Kinesiske Mur på den ene side og de gule karreer og villaerne på den anden side. Jens Jakobsen og hans søn, Borre Jakobsen, har stået for mange af byggerierne på Tørholmsvej, Norgesvej og Islandsvej, bl.a. Mosegården, Holmegårdskolen og Næsset på Islandsvej. Men også de lokale arkitekter Bertel Jensen og Gunnar Hansen har været inde i billedet.

Finnehuse og tyskerbarakker

På Finlandsvej og Norgesvej findes en række private, mindre huse med en anderledes og interessant historie. Det første stykke af Finlandsvej fra Norgesvej er præget af en halv snes små finske typehuse i træ, som blev opført sidst i 40'erne. De er en del af de i alt 800 finske træhuse, som Danmark købte i Finland efter krigen. De blev opført i en række byer, flest i Aarhus, hvor der er 122. Enkelte af husene på Finlandsvej synes helt oprindelige. På Norgesvej er også opført en række private huse. Det kendetegnende for dem er, at der ved stort set alle har været anvendt elementer af tyskerbarakker som byggematerialer. Barakkerne havde med krigens ophør mistet deres oprindelige funktion og var blevet overflødige, men kunne gøre nytte i en situation med mangel på byggematerialer.

Et oplagt kulturmiljø

Hele dette kvarter med bygninger, der er af god kvalitet, der har bevaret deres oprindelige fremtræden og funktion og rummer en interessant kulturhistorie, indeholder efter FBL-Hjørrings opfattelse kvaliteter, der berettiger til en udpegning som kulturmiljø.

I øvrigt har Hjørring Kommune ikke udpeget andre kulturmiljøer med fokus på almennyttigt byggeri.

▲ Mosegården set fra Hjørnet af Norgesvej og Tørholmsvej. Tegnet af Jens Jakobsen. Opført 1946-47. Billedet er fra efter 1952, da man yderst til højre i det fjerne ser den ene ende af rækkehusene på Færøvej, som blev tegnet af Gunnar Hansen og opført det år. Foto: Stenders Forlag/Historisk Arkiv, VHM.

▲ Rejsegilde på rækkehuset "Næsset" på Islandsvej, som blev opført 1950-52 efter tegninger af Jens Jakobsen. Bemærk til højre de små finske træhuse, opført 1947-48, og til venstre privatboligerne langs Norgesvej, hvoraf de fleste blev opført sidst i 40'erne, og for mange af dem indgik elementer fra tyskerbarakker i byggematerialerne. Gunnar Hansen tegnede husene på Norgesvej og stod bi ved opførelsen af de finske træhuse. Kilde: Historisk Arkiv, VHM.

▲ Gunnar Hansens rækkehuse på Færøvej, opført 1950-52. Der er stadig stilladser oppe i den fjerneste ende. Foto: Fotocentralen/Historisk Arkiv, VHM.

► De finske træhuse, opført 1947-48. Der er ikke kommet meget have op omkring husene. De var alle produceret af den finske virksomhed Puutalo OY og var af typen Ditte. En del andre danske byer fik også små enklaver af sådanne huse. Kilde: Historisk Arkiv, VHM.

► Kig ad Færøvej mod Idræts Allé, hvor man ser fire byggerier med hver sin arkitekt. Nærmest til venstre Max Boje Rasmussen & Knud Rohbrandt, Aarhus, opført 1952-53. Længst væk til venstre Ejvind Blennum, Frederikshavn, opført 1952-55. Længst væk til højre Villiam Pedersen, opført 1956. Nærmest til højre Gunnar Hansen, opført 1950-52. Kilde: Historisk Arkiv, VHM.

► Et morsomt billede fra kulturmiljøets vorden. Til højre ser man Jens Jakobsens søsterbygning til Mosegården, opført 1947-50. Længere nede ser man den ene ende af Gunnar Hansens rækkehus på Færøvej, opført 1950-52. De åbne marker på venstre side af vejen fortæller, at billedet må være fra 1952, da man det år påbegyndte såvel Blennums blokke på det areal og Rasmussen og Rohbrandts store boligblok mellem de to bebyggelser på højre side. Kilde: Historisk Arkiv, VHM.

► Her er Blennums blokke kommet op. Den tættest på synes knap beboet; men det var også den sidst opførte. Den stod færdig i 1955. Der blev cirka opført én blok om året fra 1952. Foto: Stenders Forlag/Historisk Arkiv, VHM.

► Denne butikskarked lå, hvor Coop 365 i dag ligger. Det er vist den eneste bygning i kulturmiljøet, der er erstattet af nybyggeri. Den nuværende bygning er fra 1984. I den anden ende af kulturmiljøet ligger stadig et lille butikstov ved Norgesvejs udmunding i Idræts Allé. Kilde: Historisk Arkiv, VHM.

FBL-HJØRRING

Foreningen for Bygnings- og Landskabskultur i Hjørring er en selvstændig, upolitisk forening, der interesserer sig for byggeæstetik og landskabskultur i Hjørring Kommune. Foreningen er anerkendt som høringspart i kommunen og får alle dispensationssager og lokalplaner i høring. FBL tager del i den lokale debat om sine mærkesager og afholder arrangementer af forskellig karakter. FBL-Hjørring er medlem af Landsforeningen for Bygnings- og Landskabskultur. Hvis du vil vide mere om foreningen, eller du ønsker at blive medlem, kan du henvende dig til Søren Thirup på: formanden@fblhjoerring.dk

På den baggrund foreslog vi i 2020, at kommunen foretog en udpegning. Forslaget har siden ligget i venteposition; men nu er kommunen ved at forberede en revision af kommuneplanen, hvor man vil følge vores forslag.

Ud over selve udpegningen kigger man i kommunen også på potentielt bevaringsværdige huse i flere kulturmiljøer, og derfor har vi foreslået, at følgende bygninger i dette miljø udpeges som bevaringsværdige: De fire røde blokke øverst på Idræts Allé, Den Kinesiske Mur, de gule boligblokke overfor, butikscentret på Norgesvej, Næsset på Islandsvej og fem af de finske træhuse.

Det er et fint kvarter til at fortælle om afhjælpningen af boligmangel efter 2. verdenskrig med bl.a. almennyttige boliger. Heldigvis bliver det nu beskyttet.

De to nye kulturmiljøer lægger sig til Hjørring Kommunes hidtil udpegede 51 miljøer, der fortæller meget forskellige historier. Det drejer sig om sandflugtshistorie, oldtidshistorie og bygningshistorie i form af sommerhuse, hovedgårde og bykvarterer – og meget andet. Kulturmiljøerne er nok for de fleste borgere ret ukendte, men de fortjener større opmærksomhed, og man kan begynde med at orientere sig i beskrivelserne af dem alle med internetsøgningen "Forside-Kulturmiljøer-Hjørring". ■

Museumscfé
Her kan du nyde en frokost eller hjemmebagt brød og kage.

Museumsbutik
Vi har et stort udvalg af brugskunst, specialiteter og smykker.

**VENDSYSSEL
HISTORISKE
MUSEUM**

Vendsyssel Historiske Museum
Museumsgade 3, 9800 Hjørring
Tlf: 96 24 10 50

HÅNDVÆRKERAKADEMIETS RESTAURERINGSUDDANNELSE

Af Finn Pedersen
underviser på EUC Nord

I Uge 40 år 2020 gik HåndværkerAkademiet (HVA) på EUC Nord i Hjørring i luften med den nye version af Restaureringsuddannelsen. HVA "overtog" uddannelsen, efter at den havde ligget stille i 3 - 4 år. Det var en anden og mere fleksibel form, uddannelsen nu blev præsenteret i. Grundlaget er nu AMU-kurser, der giver deltagerne meget gode økonomiske forhold mht. deltagerbetaling og mulighed for indkvartering m.m.

Restaureringsuddannelsen henvender sig til håndværkere og bygningsarbejdere med interesse for restaurering og bevaring af vores bygningskultur. Uddannelsen dækker fag som murer, snedker og tømrer, men der lægges meget vægt på tværfagligheden, og derfor er håndværkere fra andre fag også velkomne til at deltage. På uddannelsen deltager også ufaglærte med indgående kendskab til byggeri og især restaurering.

Restaureringsuddannelsen er bygget op af rigtig mange AMU-kurser, hvor man starter med et grundforløb på 10 dage. Dette grundforløb udbydes én gang hvert efterår og altid i uge 40 og 41. Indholdet i grundforløbet er decideret tværfagligt og mest teoretisk, men der er også tid til praktisk arbejde ud fra egne interesser, og så er forløbet krydret med byvandring og besøg på en restaureringsklar bindingsværksgård.

Grundforløbet er adgang til resten af uddannelsen og udbydes fast hvert år uge 40 og 41.

Herefter kan man vælge fagretning som murer eller snedker/tømrer, og for at opnå et diplom som restaureringshåndværker skal man gennemføre et antal fagrettede kurser med en samlet varighed på ca. 30 dage. (Disse kurser er kategoriseret som minimumskurser).

Efterfølgende er der yderligere mulighed for at søge mere specifik viden på relevante tilvalgskurser inden for ens faggruppe.

De to kurser på grundforløbet er: "Restaurering - anvendelse af stilhistorie" (5 dage), og "Restaurering - bygningsarkæologiske undersøgelser" (5 dage).

HVA lægger vægt på at bygge et godt kendskab til arkitektur og stilhistorie op hos deltagerne, da man ikke "bare" kan restaurere uden kendskab og hensyn til en bygnings oprindelige identitet. På uddannelsen arbejdes

På restaureringsuddannelsen kan man møde undervisere som:

Peter Kaae Muhlig: Uddannet tømrer, tidligere selvstændig tømrermester. Peter har været ansat på HåndværkerAkademiet ved EUC Nord i fem år og er den store tømrerfaglige kapacitet, men arbejder også med vores tværfaglige kurser. Det drejer sig om arbejdsmiljø, byggeproces, kvalitetssikring, energirigtigt byggeri og det sidste nye og aktuelle: Bæredygtighed.

Mads Rømer: Uddannet murer og bygningskonstruktør. Mads har været ansat på EUC Nord i ni år og er tilknyttet HåndværkerAkademiet med henblik på fuld overgang i nærmeste fremtid. Mads har erfaring inden for byggeproces og murerfaget og underviser også på de tværfaglige kurser.

Finn Pedersen: Uddannet murer. Finn har været ansat på EUC Nord siden 1986 og har undervist på stort set alt, hvad der drejer sig om murerfaget. Han tager sig af det murerfaglige og underviser også på de tværfaglige kurser.

Hvad betyder restaurering?

Restaurering taler man hovedsageligt om ifm. istandsættelse og renovering (og transformation) af bevaringsværdige og fredede bygninger. Det kræver kendskab til den benyttede historiske bygningsteknologi og traditionelle byggematerialer – og til de tilhørende myndighedskrav og restriktioner. Ombygning til nye brugere og indpasning af nye funktioner gøres med fornemmelse for arkitektens særpræg og særlige styrke. I nogle tilfælde retableres bygningsdele og arkitektoniske sammenhænge, der med tiden er gået tabt. Efter et vellykket restaureringsprojekt har det historiske hus fortsat charme, særpræg og værdighed. De bærende fredningsværdier er respekteret, og brugerne har fået mere tidssvarende og komfortable omgivelser og udfoldelsesrammer.

der faktisk med stilarter fra vikingetiden og frem til nutiden. Det betyder, at man kommer vidt omkring i byggestile, konstruktioner, materialer og teknikker gennem hele uddannelsen.

Det første, der kommer frem på nethinden, når man taler bygningsrestaurering, er nok for de flestes vedkommende vores gamle, smukke bindingsværksbygninger, men der er meget mere. Tænk blot på alle vores store middelalderbygninger, kirker, godser og herregårde, bedre byggeskikhuse, murermester- og patriciervillaer, og tænk engang - typehusene fra 70-80'erne er jo også på vej til at få status som en klassisk byggestil i Danmark.

I bygningsarkæologi arbejder deltagerne i små grupper på en gammel og lidt medtaget bindingsværksgård, hvor man undersøger og vurderer hovedbygningens tilstand for efterfølgende at udfærdige et forslag til restaureringsmuligheder. Her tages gamle tegninger og andre dokumenter indimellem i brug for at undersøge, om der er foretaget ændringer på bygningen i tidens løb.

I skrivende stund er en overdragelsesproces i gang vedr. overdragelse af omtalte bindingsværksgård, hvor Danmarks Kulturarv overtager hovedbygningen, og det kan meget vel betyde, at det kan blive et sted, hvor HåndværkerAkademiet kan henlægge spændende praktiske kurser i fremtiden.

Minimumskurserne består af en række centrale fag inden for de enkelte fagretninger. Kurserne er valgt ud fra kendskab til, hvilke kompetencer og hvilken viden der er mest brug for, når det gælder restaurering. Disse kurser indeholder både teori og

praktik, som forenes i projektarbejde. I værkstedet bygges der i langt de fleste tilfælde videre eller oven på eksisterende opgaver/projekter, den enkelte eller tidligere deltagere har udført.

Et gennemgående kursus indgår i alle faggrupperes minimumskurser – nemlig tværfaglig restaurering af bindingsværk. Her får deltagerne et grundigt indblik i hele processen vedr. restaurering og vedligehold af bindingsværk fra alle kroge af Danmark. Både når det gælder konstruktioner og ikke mindst materialer, er bindingsværk meget egnsbestemt. Alle deltagere arbejder med alle discipliner på tværs af fag, hvilket giver indsigt og forståelse for andres faglige arbejde.

Deltagerne på restaureringsuddannelsen kommer fra hele Danmark. Alle har selvfølgelig en interesse og ofte også behov for mere viden og flere kompetencer vedr. restaurering af vores fredede og bevaringsværdige bygninger. Interessen er stor i byggebranchen, og vi tror, den bliver større endnu, fordi restaurering og bæredygtighed går godt i spænd. Vi fornemmer også, at det i mange tilfælde er den kobling, der tiltrækker deltagere til uddannelsen. Interessen for bevaring af bygninger og ressourcenyttelse uden stor klimapåvirkning er stor.

På restaureringsuddannelsen ser vi også en hastigt voksende interesse for alternative byggematerialer i form af biobaserede byggematerialer. Så derfor oplever vi til tider også en form for forskning inden for anvendelse af nye materialer i konstruktionerne, selv om de gode, gamle konstruktioner med autentiske materialer altid er i højsædet.

Kurserne på restaureringsuddannelsen er ofte lidt materielunge, rent prismæssigt, men langt de fleste leverandører ser velvilligt på vores indkøb, og vi finder ofte sammen en pris, der tilgodeser det gode formål. Og ikke mindst har Foreningen PlanDanmark bidraget med et klækkelig tilskud til optimering af Restaureringsuddannelsen på HåndværkerAkademiet.

Vi oplever også interessen for uddannelsen ved, at man fra alle dele af landet donerer tegninger/billeder af bygninger, bøger om bygninger eller bydele og værktøj m.m., som kan bidrage til større viden om vores bygningskulturarv.

Restaureringsuddannelsen har mange venner.

Lokalt har vi et godt makkerskab med Vendsyssel Historiske Museum. Her kender man rigtig meget til ældre bygninger i Hjørring og deres historie, og den viden kan vi bruge direkte i vores undervisning, når vores deltagere vælger at arbejde med en fredet eller bevaringsværdig bygning fra Hjørring. I skrivende stund er der et projekt omkring Høm-Huset på vej. Som tidligere nævnt, bliver typehusene fra 70-80'erne mere og mere interessante ifm. restaurering, og det kan blive meget interessant for restaureringsuddannelsen. I forbindelse med byvandring er Vendsyssel Historiske Museum også en god partner.

Vi samarbejder også med Den Gamle By i Aarhus, hvor vi henter erfaring og viden hos deres dygtige håndværkere. Vi håber på sigt at kunne sende deltagere til Aarhus, hvis man der er i gang med en disciplin, der er aktuell for nogle af vores deltagere.

Som det måske er bekendt, hentede Den Gamle By et hus fra Hjørring opført år 1900 til Aarhus, hvor det nu er genopført helt autentisk. Vi på HåndværkerAkademiet, der står for restaureringsuddannelsen, har efterfølgende fået tegninger af dette hus. Disse tegninger bruger vi til at opføre et lille stykke af facaden i vores praktiklokale, hvor arbejdet udføres af deltagere på restaureringsuddannelsen. Så man kan vel sige, at Hjørring ikke helt har mistet dette hus.

En anden god samarbejdspartner er Frilandsmuseet Hjerl Hede. Her har vi allerede henlagt kurser, hvor der arbejdes med restaurering af deres gamle bindingsværksbygninger. På Hjerl Hede kan vores kursister bo, og der er gode muligheder for teoretisk undervisning i lokaler tæt på det praktiske arbejde. I to år i træk har vi nu undervist deltagere på Hjerl Hede.

Et lidt specielt, men uhyre interessant tilfælde er vores samarbejde med ejeren af Lerkenfeldt Gods, som ligger i Himmerland. Hovedbygningen fra 1540 - en 19 fag lang bindingsværksbygning i to etager - skal gennemrestaureres. En byggesag estimeret til 5-7 år, hvor HåndværkerAkademiet er koblet på - lidt uden at vide, hvad det samarbejde kan udvikle sig til. Men det er meget interessant for os.

Ejerne af Lerkenfeldt Gods har ovenikøbet ansat to dygtige håndværkere, der har afsluttet restaureringsuddannelsen hos os.

Vil du vide mere om uddannelsen, er du velkommen til at kontakte os på EUC Nord. ■

Et nyhedsbrev og vidensklub for os,
der ved, vi er formet af historien.

VI INTRODUCERER !!!

KLUB VHM

MEDLEMSKAB KOSTER NUL KRONER !!!

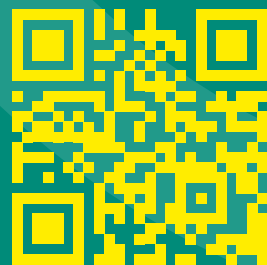
Videns-
mail hver
2. uge

I **KLUB VHM** inviterer **Vendsyssel Historiske Museum** dig til at udforske de lag af historien, der har formet vores byer, landskab og identitet. Det er for dig, der søger en dybere forståelse for den rige kulturhistorie, der omgiver os, og de kræfter, der har formet det stykke land, vi kalder hjem - Vendsyssel.

Som medlem af **KLUB VHM** modtager du hver anden uge en e-mail, der præsenterer nogle af de fængslende historier fra Vendsyssels historiske hjerte - direkte i din indbakke. Hver mail indeholder korte, spændende fortællinger, skrevet klart og engagerende - og via de skjulte skatte i vores arkiver og spændende beretninger om Vendsyssels mange facetter, sikrer vi, at du er forbundet med det, der gør Vendsyssel unikt.

Men **KLUB VHM** er mere end blot vidensdeling. Det er en invitation til at være en del af museets pulserende liv. Med regelmæssige opdateringer om kommende arrangementer og udstillinger sikrer vi, at du aldrig går glip af en mulighed for at opleve historien på tæt hold.

For os, der ved, vi er formet af historien, er **KLUB VHM** guiden til Vendsyssels levende fortælling.

TILMELD DIG I DAG

ved at scanne QR-koden,
eller gå ind på:
vhm.dk/klubvhm

ANNOUNCE

Kontakt os på telefon 21 22 33 89 eller frederikshavn@menykaffe.dk

MENY kaffe

Kendt for kaffen – men vi kan så meget mere

Tilmeld dig **I DAG** og få 10.000 års historie
på 10 minutter - med det samme!

* ikke endelige forside

◀◀◀ Som en velkomst til vores nye medlemmer introducerer vi e-bogen "**10.000 år på 10 minutter**" - en særlig gave, der inviterer dig på en lynrejse gennem tiden. Denne unikke fortælling er både informativ og inspirerende, designet til at vække din nysgerrighed om de historier, der venter. Bogen modtager du i din indbakke straks ved tilmelding.

Sø 1	
Ma 2	
Ti 3	
On 4	
To 5	Slægtsforskningscafé
Fr 6	Et kogekones fortælling - noget til den søde tand
Lø 7	
Sø 8	Naturens dag - for hele familien
Ma 9	
Ti 10	Workshop for slægtsforskere
On 11	
To 12	
Fr 13	
Lø 14	Svampeur i Tolne Skov Gotisk skriftlæsning
Sø 15	
Ma 16	
Ti 17	
On 18	FOREDRAG: Mellem kollaps og klimakatastrofe
To 19	
Fr 20	
Lø 21	
Sø 22	
Ma 23	Workshop for slægtsforskere
Ti 24	
On 25	
To 26	
Fr 27	Tur i Bøgested Skov
Lø 28	
Sø 29	
Ma 30	

SEPTEMBER

OKTOBER

Ti 1	
On 2	
To 3	Slægtsforskningscafé
Fr 4	
Lø 5	
Sø 6	
Ma 7	
Ti 8	Workshop for slægtsforskere
On 9	FOREDRAG: Vittrupmanden - Vendsysselss første indvandrer
To 10	Hjørring i 1960'erne
Fr 11	
Lø 12	Gotisk skriftlæsning
Sø 13	
Ma 14	
Ti 15	Den Gamle Købmandsbutik har åbent
On 16	Kartoffeldag
To 17	Nat på museet
Fr 18	
Lø 19	
Sø 20	
Ma 21	
Ti 22	Workshop for slægtsforskere
On 23	
To 24	
Fr 25	
Lø 26	
Sø 27	
Ma 28	
Ti 29	
On 30	FOREDRAG: Tyskere på flugt i Danmark 1945-49
To 31	

EFTERSÆRERIE

To 1	
Fr 2	
Lø 3	
Sø 4	
Ma 5	
Ti 6	Rubjerg Knude Fyr
On 7	
To 8	
Fr 9	
Lø 10	
Sø 11	Høstdag i Mosbjerg
Ma 12	
Ti 13	
On 14	Krydderurter og lægeplanter
To 15	
Fr 16	
Lø 17	
Sø 18	Museumsforeningens 50-års Jubilæums- og havefest
Ma 19	
Ti 20	
On 21	
To 22	
Fr 23	
Lø 24	
Sø 25	
Ma 26	
Ti 27	Workshop for slægtsforskere
On 28	
To 29	Tur i Rugtved Skov
Fr 30	
Lø 31	

AUGUST

NOVEMBER

Fr 1	
Lø 2	
Sø 3	
Ma 4	
Ti 5	Julebjesken på Hirtshals Museum
On 6	
To 7	Slægtsforskningscafé
Fr 8	
Lø 9	Gotisk skriftlæsning
Sø 10	
Ma 11	
Ti 12	FOREDRAG: Flugten til Hjørring Workshop for slægtsforskere
On 13	
To 14	
Fr 15	
Lø 16	
Sø 17	
Ma 18	
Ti 19	
On 20	
To 21	
Fr 22	
Lø 23	Den gamle købmands-butik
Sø 24	
Ma 25	Workshop for slægtsforskere
Ti 26	
On 27	
To 28	
Fr 29	
Lø 30	

Ma 1	
Ti 2	
On 3	
To 4	
Fr 5	
Lø 6	
Sø 7	
Ma 8	
Ti 9	
On 10	
To 11	
Fr 12	
Lø 13	
Sø 14	
Ma 15	
Ti 16	
On 17	
To 18	
Fr 19	
Lø 20	
Sø 21	
Ma 22	
Ti 23	
On 24	
To 25	
Fr 26	
Lø 27	
Sø 28	
Ma 29	
Ti 30	
On 31	

JULI

DECEMBER

Sø 1	
Ma 2	
Ti 3	
On 4	
To 5	Fortællertime om Byens liv i 50'erne Slægtsforskningscafé
Fr 6	
Lø 7	
Sø 8	
Ma 9	
Ti 10	Workshop for slægtsforskere
On 11	
To 12	
Fr 13	
Lø 14	Gotisk skriftlæsning
Sø 15	
Ma 16	
Ti 17	
On 18	
To 19	
Fr 20	
Lø 21	
Sø 22	
Ma 23	
Ti 24	
On 25	Juledag
To 26	2. juledag
Fr 27	Fyraftenstur
Lø 28	
Sø 29	
Ma 30	
Ti 31	

JULIFERIE

FASTE ARRANGEMENTER, HELE ÅRET RUNDT!

SOMMEREN ER OVER OS

FORDELSPRIS
TIL MUSEUMSFORENINGEN
Se mere side 55

DET GAMLE RÅDHUS **FØRSTE TORSDAG I MÅNEDEN • 14.30-16.30**

Slægtsforskningscaféen er en aktivitet under Slægthistorisk Forening for Hjørring og Omegn. Den første torsdag i månederne fra september til april, kl. 14.30-16.30, inviterer foreningen til møde på Det Gamle Rådhus i Hjørring. Møderne omhandler alle slægtsforskningsrelaterede emner. Møderne er åbne for alle, og der kræves ikke medlemskab af foreningen. Mange af deltagerne er nybegyndere udi slægtsforskningen. I gennemsnit besøger omkring 40 til 50 gæster de månedlige møder, og en vigtig begivenhed ved møderne er kaffepausen med småkager, der altid afføder megen snak og mulighed for nye slægtsforskningsbenedtskaber.

Entré: Gratis

SLÆGTSFORSKNINGSCAFÉ

5. SEPTEMBER
3. OKTOBER
7. NOVEMBER
5. DECEMBER
2. JANUAR '25
6. FEBRUAR '25

DET GAMLE RÅDHUS **ANDEN LØRDAG I MÅNEDEN • 9.00-12.00**

For ca. 150 år siden brugte man gotiske bogstaver på tryk og i håndskrift. De skrevne bogstaver adskiller sig fra de trykte og den senere skråskrift. Derfor er det nødvendigt at kunne læse gotisk håndskrift, hvis man vil studere tekster som f.eks. skøder og skifter. Sådanne tekster af deltagerne egne læser vi i fællesskab i den gotiske studiekreds, som mødes i Rådhuskælderen den 2. lørdag i måneden. Forinden er teksterne rundsendt til deltagerne, så man har mulighed for selv at prøve kræfter med indholdet. Alle er velkomne, og man kan komme på listen med de 15 andre slægtsforskere ved at maile til per.maack@andersen.mail.dk

Entré: Gratis

GOTISK SKRIFTLÆSNING

14. SEPTEMBER
12. OKTOBER
9. NOVEMBER
14. DECEMBER
11. JANUAR '25
8. FEBRUAR '25

HISTORISK ARKIV **ANDEN OG FJERDE TIRSDAG I MÅNEDEN • 09.00-12.00**

Workshoppen startede for fire år siden på initiativ af Gerda Jensen og Kurt E. Christensen. Anden og fjerde tirsdag i måneden kl. 9-12 indbydes nye og garvede slægtsforskere til at arbejde med deres interesse. Det er en gratis aktivitet, hvor arkivet giver kaffe, og samværet består i at hjælpe hinanden med at komme ind i de rigtige arkivalier via internettet. Alle medbringer deres computer, og det er en fordel at have et slægtsprogram i denne. Da både Gerda og Kurt bruger slægtsprogrammet Legacy, er det kun dette program, der bliver givet anvisning i brugen af. I fællesskab hjælpes gruppen ad med at løse de problemer, man støder på.

Entré: Gratis

WORKSHOP FOR SLÆGTSFORSKERE

27. AUGUST
10. + 24. SEPTEMBER
8. + 22. OKTOBER
12. + 26. NOVEMBER
10. DECEMBER
14. + 28. JANUAR '25

LANDSKABS- OG LANDBRUGSMUSEET **UGERNE 27 - 31 • 10.00-17.00**

Oplev på nært hold, hvordan man levede på landet gennem den første halvdel af 1900-årene, når husmandsstedet på Landskabs- og Landbrugsmuseet igen i år er beboet. Her lever familier i skolernes sommerferie fra uge 27 til og med uge 31, som man gjorde i første halvdel af 1900-årene. Dvs. uden radio, fjernsyn, køleskab, smartphone, tablet eller anden form for moderne bekvemmelighed. Dagen går bl.a. med at tilberede dagens måltider på gammeldags manér, passe dyrene, arbejde i marken og holde køkkenhaven. Således har gøremålene og samværet i familierne her en ganske anden form end dagligdagen anno 2024.

Entré: 40 kr.

HUSMANDSSTEDET ER BEBOET

VENDSYSSEL HISTORISKE MUSEUM **TIRSDAG TIL SØNDAG I UGERNE 27 - 32 • 11.00-15.00**

Oplev den ægte, gammeldags købmandsstemning fra en svunden tid, hvor selvbetjeningen ikke var opfundet endnu. Gør et godt køb, og få en god snak med museets professionelle købmænd, der står klar til at fortælle om handel i gamle dage og er garanter for god, personlig betjening. Her kan købes spegepølser, slik og meget andet godt, der huskes fra gamle dage. Den gode og personlige service er endda helt gratis!

Entré: Gratis adgang til købmandsbutikken.

DEN GAMLE KØBMANDS-BUTIK HAR ÅBENT

BUNKERMUSEET **SØNDAG-TORSDAG I UGE 27 - 33 • 14.00-15.30**

Søndag til torsdag i skolernes sommerferie kan du blive klogere på de tyske bunkeranlæg i Hirtshals, som var meget stærkt befæstet under Anden Verdenskrig. Kom med rundt til nogle af de 70 lokaliteter, der er i tyskernes gamle 10. Batteri - vi ser på udstillinger i beboelseskøkkener, hospitals- og køkkenbunker og meget mere. Vi vil på rundvisningen også færdes i løbegravene mellem bunkerne og måske få en fornemmelse af, hvordan det var at være tysk soldat i dette lille hjørne af den store krig.

Entré: 60 kr.

OMVISNINGER PÅ BUNKERMUSEET

HIRTSHALS MUSEUM **ALLE HVERDAGE I JULI • 10.00-15.00**

I museumshaven kan du opleve nogle af fiskeriets uundværlige håndværk blive udført på gammeldags manér. Pensionerede fiskere og vobindere demonstrerer bl.a., hvordan man slår reb og bøder net. Desuden er flaskeskipperen i færd med at producere flaskeskibe, og hvis sulten skulle melde sig, så kan du købe en lækker fiskeplatte fra Fiskekrogens bod i haven. Kom og mærk den hyggelige og afslappede atmosfære, hvor medlemmerne af Haveholdet altid er klar til at fortælle røverhistorier fra de syv have på vendelbomål, mens det summer af aktivitet. Overskuddet går til lokale plejehjem og foreninger, andre frivillige grupper mv., der yder en indsats til gavn for Hirtshals og omegn.

Entré: 50 kr.

HIRTSHALS SOMMERHAVE

OGSÅ FOR BØRN

HIRTSHALS MUSEUM **ALLE ONSDAGE I JULI MÅNED • 10.30-11.30**

Ingen har rigtig smagt på Hirtshals, før de har smagt en bjesk fra byens museum. Oprindeligt var det Bjesk-Signe, der stod for produktionen af bjesk til de lokale i byen - ja faktisk også til private og firmaer langvejs fra. Senere blev Signes tradition for at forvandle folks medbragte Brøndums Snaps til bjesk flyttet til "laboratoriet" på Hirtshals Museum, og således har museet gennem mange år fungeret som bjeskens bankende hjerte i Hirtshals. Der vil ved denne lejlighed blive fortalt om, hvorfor bjesken i sådan en grad har vundet indpas i Hirtshals, om, hvordan vi på museet laver bjesken, og af hvilke planter.

Entré: 50 kr.

SMAGEN AF HIRTSHALS

OGSÅ FOR BØRN

BØRN OG UNGE OP TIL
18 ÅR HAR ALTID GRATIS ENTRÉ

KYST, LAND OG HAVE

FORDELSPRIS
TIL MUSEUMSFORENINGEN
Se mere side 55

RUBJERG KNUDE FYR

TIRSDAG D. 23. + 30. JULI OG 6. AUGUST • 10.30-12.00

Her besvares alle de spændende spørgsmål om fyret: Falder fyret alligevel snart i havet? Hvor kommer sandet fra, og hvor er det på vej hen? Gennem små eksperimenter finder vi ud af, hvad sandet egentlig består af, og hvordan man kan dæmpe sandflugten. Naturvejlederen fortæller om fyrets dramatiske historie, kampen mod sandflugten og dannelsen af det imponerende landskab.
Mødested: P-pladsen ved Fyrvejen

RUBJERG KNUDE FYR

Entré: 50 kr.

LØNSTRUP

ONSDAGE D. 24. + 31. JULI • 13.00-16.00

Denne eftermiddag kan familiens medlemmer være aktive sammen på stranden ved Lønstrup. Her kan du låne et rejstrygenet, og med det i hånd kan du fange rejer og småfisk. Herudover fanger vi nok nogle krabber. Fangsten samles i et lille akvarium, og der fortælleres om fangsten.
Adresse: Bådepladsen i Lønstrup
Medbring: Badetøj og drikkevarer, kaffe/te.

FANGST I STRANDKANTEN

Entré: Gratis

FOR
BØRN

LANDSKABS- OG LANDBRUGSMUSEET

SØNDAG D. 11. AUGUST • 10.00-16.00

I dag kan det opleves, hvordan der blev høstet med le, segl og selvbinder på landet i første halvdel af 1900-årene, og ved husmandsstedet kommer der til at dufte af gammeldags mad, som tilberedes til høstfolkene på samme måde, som da oldemor var barn. Der vil være aktiviteter og lege for børnene og meget mere. Kom på besøg ved Landskabs- og Landbrugsmuseets høstdag, og oplev den hyggelige stemning, når høsten skal i hus.

HØSTDAG I MOSBJERG

Entré: 50 kr. Fordelspris: 40 kr.

OGSÅ
FOR
BØRN

VENDSYSSEL HISTORISKE MUSEUM

TORS DAG D. 15. AUGUST • 19.00-21.00

I museets gamle urtehøve ser vi på krydderurter og lægeplanter. Hvordan troede man, at de virkede, og er der noget om snakken? Det bliver en tur med masser af dufte og smagsindtryk, krydret med facts og gode historier. Guide: Lars Danielsen.

Madkurv: Madkurv kan købes og nydes i museumshaven fra kl. 18. Bestilles og betales i forvejen ved henvendelse på 3038 8650.

KRYDDERURTER OG LÆGEPLANTER

Entré: 50 kr. - Madkurv købes separat.

BESTIL
MAD-
KURV!

VENDSYSSEL HISTORISKE MUSEUM

SØNDAG D. 18. AUGUST • 14.00 - 17.00

50-ÅRS JUBILÆUMS- OG HAVEFEST

Museumsforeningen fylder 50 år i år, og det skal fejres. Vi holder fest i museets dejlige have, og vi satser på godt vejr, musik, taler, mange gæster, sang og hygge.

Program kommer senere på vhm.dk/museumsforeningen.

Entré: 50 kr.

RUGTVED SKOV

TORS DAG D. 29. AUGUST • 19.00 - 21.00

Rugtved Skov er Danmarks nordligste bøgeskov. På denne aftentur kan du opleve den særlige magi, der hersker mellem de krogede vendsysselske bøgetræer i det kuperede terræn. Turen starter på Hellehøj, hvor der er en fantastisk udsigt over morænebakkelandskabet og helt til havet. Herfra vandres der ad Hellehøjvej mod Rugtved Skov. Her overvældes man af den utroligt varierede skov, hvor træernes former udgør en troldeskov. Turen gennem skoven går over skovengen og tilbage til Hellehøj. Her kan man nyde sin aftenkaffe i det svindende aftenlys. Alle er velkomne!

Entré: 50 kr.

TUR I RUGTVED SKOV

VENDSYSSEL HISTORISKE MUSEUM

TORS DAG D. 12. OKTOBER • 17.00-19.00

EN KOGEKONES FORTÆLLING - NOGET TIL DEN SØDE TAND

Hvilken betydning har kogekonerne haft i vores samfund? Hvilke forberedelser var der i køkkenet, når store og små begivenheder skulle fejres? Efter et kort oplæg kan vi præsentere Birthe Nielsen, som har været kogekone en stor del af sit liv. Hun har også haft Thorshøj Selskabslokaler i 33 år. Hun fortæller om livet som kogekone, kommer med sjove anekdoter, gode bage- og desserttips. Du får også nogle opskrifter med hjem. Vi slutter af med kaffe og et kage- og desserttraktament.

Tilmelding: Senest 30. august på SMS til 30 38 86 50.

Entré: 95 kr. inkl. kaffe og traktament

INKL.
SMAGS-
PRØVER

UDE I NATUREN

SØNDAG D. 8. SEPTEMBER • 10.00-15.00

Her er chancen for at komme ud i naturen og få en god oplevelse.

Program og mødested offentliggøres senere på museets hjemmeside vhm.dk

NATURENS DAG

Entré: Gratis

OGSÅ
FOR
BØRN

MIGRATION OG FLUGT-FOREDRAGSRÆKKE

VENDSYSSEL HISTORISKE MUSEUM

TORS DAG D. 19. SEPTEMBER • 19.00 - 20.30

FOREDRAGSSERIE 1 AF 4

MELLEM KOLLAPS OG KLIMAKATASTROFE - FOLKEVANDRINGSTIDEN

Perioden mellem 300 og 700 e.Kr. kaldes folkevandringstiden eller "The dark ages" - mørk fordi lyset dæmpedes over Europa, da Romerriget kollapsede, og folkevandringer og formørkede barbar konger erstattede civilisation med en ny og mere kaotisk verdensorden. Men perioden er også startskuddet til det Europa, vi kender i dag. Den konflikt mellem nationalstat og europæisk fællesskab, der udspiller sig i det moderne Europa, har netop sine dybe rødder i Det Vestromerske Riges undergang og de nye kongedømmer, der voksede frem. De senere år har forskerne også haft fokus på en langvarig kuldeperiode fra midten af 500-tallet, som også fik stor betydning i Skandinavien.

Entré: 80 kr. Fordelspris: 50 kr.

VENDSYSSEL HISTORISKE MUSEUM

ONSDAG D. 9. OKTOBER • 19.00 - 20.30

FOREDRAGSSERIE 2 AF 4

VITTRUPMANDEN - EN AF VENDSYSSELS FØRSTE INDVANDRERE

En indvandrer fik otte knusende kølleslag i kraniet og blev kastet i sumpen. Hvem var han, og hvorfor endte han sine dage så dramatisk? Det er efterforskningsleder Anders Fischer nu klar til at give et bud på. Det står klart, at afdøde var immigrant fra en nordlig del af Norge eller Sverige, og at han var mørk- eller sorthudet. For sådan så beboerne i Nordskandinavien ud på hans tid - for ca. 5200 år siden. Et omfattende hold af forskere har underkastet hans sørgelige rester et grundigt eftersyn, der minder om politiets efterforskning med DNA m.m. Undersøgelserne giver anledning til et nyt syn på datidens vendelboer og deres forhold til fremmede folkeslag.

Entré: 80 kr. Fordelspris: 50 kr.

VENDSYSSEL HISTORISKE MUSEUM

ONSDAG D. 30. OKTOBER • 19.00 - 20.30

FOREDRAGSSERIE 3 AF 4

TYSKERE PÅ FLUGT - DE TYSKE FLYGTNINGE I DANMARK 1945-49

I besættelsens sidste måneder ankom ca. 250.000 tyske flygtninge til Danmark. Krigshandlingerne på østfronten fik nazisterne til at evakuere millioner af mennesker til det vestlige Tyskland og Danmark. Eftertidens holdning til historien om de tyske flygtninge har gennem de senere år været stærkt omdiskuteret. Var der, som nogen har ment, tale om den største humanitære katastrofe i Danmarkshistorien, eller løstes opgaven tilfredsstillende under de vanskelige betingelser? Historien om de tyske flygtninge har været overset, men er yderst tankevækkende og alt for aktual. Foredraget baserer sig på foredragsholderens bog "Tyskere på flugt", der er udgivet af Aarhus Universitetsforlag.

Entré: 80 kr. Fordelspris: 50 kr.

VENDSYSSEL HISTORISKE MUSEUM

TIRSDAG D. 12. NOVEMBER • 19.00 - 20.30

FOREDRAGSSERIE 4 AF 4

FLUGTEN TIL HJØRRING

Alene i den nuværende Hjørring Kommune var der i krigens sidste måneder og de første efterkrigsår ca. et par håndfulde flygtningelejre, der dog ikke alle eksisterede på samme tid. I dag er der næsten ingen spor tilbage efter lejrene og deres beboere. Et levn findes dog på Hjørring Kirkegård i form af en simpel gravsten med teksten "Klaus 1940-1945". Klaus var et tysk flygtningebarn, der døde i en af Hjørrings flygtningelejre. Foredraget tager udgangspunkt i Klaus' og hans søskendes historie og fortæller om flugt, sorg og forsoning. De tyske flygtningelejre er i dag et næsten glemt kapitel af egnens historie. I foredraget fortælles om forholdene i lejrene, hvor de lå, og hvordan befolkningen forholdt sig til de uønskede gæster.

Entré: 80 kr. Fordelspris: 50 kr.

SKOV OG TILBAGE TIL 60'ERNE

FORDELSPRIS TIL MUSEUMSFORENINGEN
Se mere side 55

TOLNE SKOV

LØRDAG D. 14. SEPTEMBER • 13.30-16.00

SVAMPETUR I TOLNE SKOV

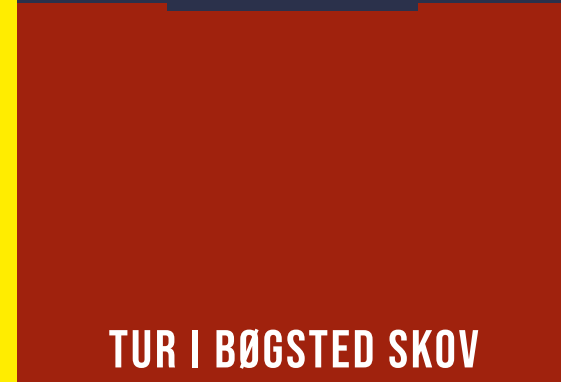
Vi traver med kurven i hånd ud for at samle svampe i skoven. Vi prøver at sætte navne på nogle af svampene og håber, at der er gode spisesvampe iblandt. Svampeguide: Anne Grethe Eriksen, Foreningen til Svampekundskabens Fremme.

Mødested: Tolne Skovpavillon, Bakkevej 5, Tolne

Entré: Gratis

BØGSTED SKOV

SØNDAG D. 29. SEPTEMBER • 10.00-14.00

TUR I BØGSTED SKOV

Det er blevet en tilbagevendende begivenhed, at Kræftens Bekæmpelse arrangerer en naturtur, hvor der serveres en let anretning i det grønne. Nærmere program senere og i ugeaviserne.

Entré: Gratis

VENDSYSSEL HISTORISKE MUSEUM

TORS DAG D. 10. OKTOBER • 16.30-18.30

INKL. TARTE-LETTER

HJØRRING I 1960'ERNE - TROMPETBUKSER, MINISKØRT OG PIGTRÅDSMUSIK

Højskolelærer Lene Schøning Bruun fortæller om moden i 1960'erne. Butikschef og skrædder Merethe Degn Nielsen fortæller og viser billeder fra Hjørring. Hvor kunne du handle i 1960'ernes Hjørring, og hvordan var udvalget af varer? Efter foredraget serverer vi tarteletter med hønse i asparges.

Tilmelding: Senest den 27. september på SMS til 30388650, betaling ved tilmelding.

Entré: 125 kr., inkl. traktament

VENDSYSSEL HISTORISKE MUSEUM

MANDAG TIL FREDAG D. 14. - 18. OKTOBER • 11.00-15.00

DEN GAMLE KØBMANDS-BUTIK HAR ÅBENT

Oplev den ægte, gammeldags købmandsstemning fra en svunden tid, hvor selvbetjeningen ikke var opfundet endnu. Gør et godt køb, og få en god snak med museets professionelle købmænd, der står klar til at fortælle om handel i gamle dage og er garanter for god, personlig betjening. Her kan købes spegepølser, slik og meget andet godt, der huskes fra gamle dage. Den gode og personlige service er endda helt gratis!

Entré: Gratis adgang til købmandsbutikken.

BØRN OG UNGE OP TIL 18 ÅR HAR ALTID GRATIS ENTRÉ

KARTOFLER, BJESK OG UHYGGE

FORDELSPRIS TIL MUSEUMSFØRENINGEN
Se mere side 55

BUNKERMUSEET

OMVISNINGER PÅ BUNKERMUSEET

MAN-/ FREDAG D. 14. - 18. OKTOBER • 10.30 OG 14.00

Alle hverdage i skolernes efterårsferie kan du blive klogere på de tyske bunkeranlæg i Hirtshals, som var meget stærkt befæstet under Anden Verdenskrig. Kom med rundt til nogle af de 70 lokaliteter, der er i tyskerne gamle 10. Batteri. Vi ser på udstillinger i beboelsesbunkere, hospitals- og køkkenbunker og meget mere. Vi vil på rundvisningen også færdes i løbegraven mellem bunkerne og måske få en fornemmelse af, hvordan det var at være tysk soldat i dette lille hjørne af den store krig. Omvisningen varer ca. halvanden time.

TO OMVISNINGER PR. DAG: kl. 10.30 - 12.00, og kl. 14.00 - 15.30.

Entré: 60 kr.

MOSBJERG

KARTOFFELDAGE I MOSBJERG

ONSDAG D. 16. OKTOBER • 10.00-16.00

Ved museets traditionsrige kartoffeldage kan du sammen med din familie opleve nogle af de aktiviteter, der foregår i børnenes kartoffelferie i gamle dage. Du kan gå i marken og grave kartofler op, som kan købes med hjem til en lækker kartoffelret. Den kan du f.eks. finde inspiration til ved at smage på gammeldags kartoffelretter ved husmandsstedet. Der vil på dagen være mange forskellige aktiviteter og salg af grøntsager fra husmandsstedets køkkenhave. De mange frivillige og museets personale glæder sig til at tage imod jer til en skøn dag i kartoffelens tegn. Billetter kan med fordel bestilles online forud for kartoffeldagene.

Entré: 50 kr. Fordelspris: 40 kr.

VENDSYSSEL HISTORISKE MUSEUM

NAT PÅ MUSEET

TORS DAG D. 17. OKTOBER • 18.30-19.30

Hvad sker der på museet, når det er lukket, og mørket falder på? Gennem tiden har mange fortalt, at der kommer mærkelige lyde på museet, når det er mørkt. Kom og hør de spændende historier om museets skeletter og tidligere beboere. Hvis du tør. Museet er mørklagt, så husk en lommelygte. Der er garanti for uhygge, og nat på museet er ikke for sarte sjæle - arrangementet er lavet til børn mellem 7 og 12 år. Forældre og bedsteforældre er velkomne. Rundvisningen varer ca. 30 min. Bagefter får du en "gyselig slikpose" og "bloddryppende" saftvand. Døren åbnes kl. 18.15.

Tilmelding: på 3038 8650, senest d. 8. oktober.

Entré: 25 kr. pr. barn, 50 kr pr. voksen, inkl. kaffe

HIRTSHALS MUSEUM

JULEBJESKEN PÅ HIRTSHALS MUSEUM

TIRSDAG D. 5. NOVEMBER • 19.00-20.30

Traditionen tro inviterer Hirtshals Museum til bjeskaften, hvor man kan få et indblik i bjeskplanter og fremstilling af bjesk. Aftenens tema er julebjesken, som frigives på laboratoriets hylder fra denne aften. Medbring evt. din egen smagsneutrale snaps, og få den forvandlet til en flaske bjesk i bedste Signe Hansen-tradition.

Entré: 75 kr. - inkl. smagsprøver

VENDSYSSEL HISTORISKE MUSEUM

HJØRRING JULEMARKED

LØRDAG OG SØNDAG D. 23. OG 24. NOVEMBER • 11.00-16.00

Sidste weekend i november slår vi dørene op til vores store julemarked. Museet er fyldt med boder, hvor du kan gå på opdagelse blandt pileflet, keramik, honning, ost, strik, smykker, julepynt, chokolade, bjesk og meget mere. Børnene kan hygge sig med at lave julepynt, og i caféen kan du købe æbleskiver, vaffler og nybagte boller. Den Gamle Købmandsbutik holder også åbent, hvor du kan købe lækkerier og årets julebjesk.

Entré: 50 kr.

OGSÅ FOR BØRN

VENDSYSSEL HISTORISKE MUSEUM

DEN GAMLE KØBMANDSBUTIK HAR ÅBENT

LØRDAG OG SØNDAG D. 23. OG 24. NOVEMBER • 11.00-16.00

Oplev den ægte, gammeldags købmandsstemning fra en svunden tid, hvor selvbetjeningen ikke var opfundet endnu. Gør et godt køb, og få en god snak med museets professionelle købmænd, der står klar til at fortælle om handel i gamle dage og er garanter for god, personlig betjening. Her kan købes spegepølser, slik og meget andet godt, der huskes fra gamle dage. Den gode og personlige service er endda helt gratis!

Entré: Gratis adgang til købmandsbutikken.

VENDSYSSEL HISTORISKE MUSEUM

FORTÆLLETIME OM BYENS MORGENLIV I 50'ERNE

TORS DAG D. 5. DECEMBER • 19.00-21.00

Jens O.T. Christensen fortæller om morgens liv i Østergade, da han var barn. Vi skal også høre om husvildebarakkerne, og måske kommer der flere erindringer undervejs, mens han fortæller om livet som bydreng. Det er en aften, hvor publikum også kan supplere med erindringer. Det bliver en hyggelig aften med gløgg og juleknaas.

Entré: gratis. Juleknaas og gløgg: 25 kr.

RUBJERG KNUDE

FYRAFTENSTUR

FREDAG D. 27. DECEMBER • 15.00-17.00

På denne dag er det 124 år siden, at fyret blev tændt for første gang. Vær med til at fejre fyret, og hør dets dramatiske historie. Turen afsluttes i klitgryden nord for fyret, hvor vi serverer varm suppe. Medbring gerne en lygte eller flagermuslygte.

Mødested: P-pladsen ved Rubjerg Knude Fyr, Fyrvejen

Entré: 50 kr. inkl. suppe

INKL. SUPPE

BØRN OG UNGE OP TIL
18 ÅR HAR **ALTDIG GRATIS** ENTRÉ

GLÆD DIG TIL NÆSTE ÅR

VENDSYSSEL HISTORISKE MUSEUM

LØRDAG D. 18. JANUAR • 13.00-16.00

NYTÅRSKUR

Traditionen tro inviterer Vendsyssel Historiske Museum til den årlige nytårskur på Det gamle Rådhus i Hjørring. Om formiddagen præsenteres årets Vendsyssel Nu & Da 2023 for museumsforeningens medlemmer. Eftermiddagen indledes med en velkomst og et let traktement i museets café kl. 13. Kl. 14-16 er der oplæg, der både ser tilbage og frem mod året, der kommer. Alle er meget velkomne.

Entré: gratis

VENDSYSSEL HISTORISKE MUSEUM

ONSDAG D. 5. FEBRUAR • 13.30-16.00

BESØG PÅ
MUSEETS KONTORER

Vi kender Museumsgade 3. Det er der, hvor butikken og caféen og alle udstillingerne ligger. Men kender du bygningen på den modsatte side? Måske har du besøgt arkivet, men alt det andet? Her har museets folk deres kontorer, og vi har fået lov til at besøge dem. Sidste år var første gang, vi prøvede dette – og med stor succes. Denne gang skal vi besøge andre kontorer og kælderens. Der kommer nærmere besked ud på hjemmesiden ca. 10 dage før.

Entré: 50 kr. Fordelspris: 25 kr. Inkl. kaffe.

HIRTSHALS MUSEUM

TIRSDAG D. 11. FEBRUAR • 19.00-20.30

PRÆSENTATION AF
ÅRETS BJESK 2024

I aften kan du få præsenteret og smage på Årets Bjesk 2025, ligesom du også kan smage på andre typer bjesk, som laves på Hirtshals Museum. Herudover vil der blive fortalt om, hvorfor bjesken spiller en helt central rolle i Hirtshals, om, hvilke klitplanter vi laver bjesk af m.m. Du kan naturligvis også få blandet din egen flaske bjesk, hvis du medbringer en flaske smagsneutral snaps som f.eks. Aalborg Klar Snaps eller Brøndums Snaps. Vi glæder os til at byde dig velkommen på Hirtshals Museum til en aften i bjeskens tegn.

Entré: 75 kr. (Inkl. smagsprøver)

VENDSYSSEL HISTORISKE MUSEUM

10. - 14. FEBRUAR • 11.00-16.00

DEN GAMLE KØBMANDS-
BUTIK HAR ÅBENT

Oplev den ægte, gammeldags købmandsstemning fra en svunden tid, hvor selvbetjeningen ikke var opfundet endnu. Gør et godt køb, og få en god snak med museets professionelle købmænd, der står klar til at fortælle om handel i gamle dage og er garanter for god, personlig betjening. Her kan købes spegepølser, slik og meget andet godt, der huskes fra gamle dage. Den gode og personlige service er endda helt gratis!

Entré: Gratis adgang til købmandsbutikken.

ANNONCE

98 98 02 07

RING
OG
HØR
MERE

GRATIS
HØRE-
PRØVE

HJØRRING
HØRECENTER

Svinget 1C | 9800 Hjørring

ANNONCE

MI-BYG

98 82 27 10
www.mi-byg.dk

Byggeløsninger som passer til dig

HACK KAMPMANN

-molbo, hjørringenser og stjernearkitekt

Af Jens-Christian Hansen
formidlingschef, ph.d.

▲ Hack Kampmanns akvarel af Amtmandsboligen fra havesiden. Det Kongelige Bibliotek.

TEMA

▲ Provstegården i Vestergade, hvor Kampmann voksede op, om 1900. Foto: Kirstine Lund. Historisk Arkiv, Vendsyssel Historiske Museum.

▲ Hack Kampmanns forældre: Provst Christian Peter Georg Kampmann og hustru Johanne Marie Kampmann. Foto: Kirstine Lund. Historisk Arkiv, Vendsyssel Historiske Museum.

▲ Familien Kampmann foran Provstegården i Hjørring, i dag museumshaven. Provst Kampmann sidder i midten på forreste række, Hack Kampmann er nummer 1 fra venstre i bagerste række stående. Bemærk, at kvisten senere er ombygget, og der er blevet sløjfet døre. Billedet er antagelig fra begyndelsen af 1890'erne. Historisk Arkiv, Vendsyssel Historiske Museum.

◀ Hack Kampmann som professor ved Kunstakademiet, 1917. Foto: Lars Peter Elfelt. Det Kongelige Bibliotek. ▼ Familien Kampmann foran Provstegårdens stald og lade, i dag museumshaven. Billedet er antagelig fra omkring 1890. Historisk Arkiv, Vendsyssel Historiske Museum.

Hack Kampmann, en af Danmarks mest betydningsfulde arkitekter, har formet Hjørring med værker som Teknisk Skole (1891), Hjørring Posthus (1899) og Amtmandsboligen (1910). Hans stil, præget af historicisme og nationalromantik, lever videre i byens arkitektoniske landskab.

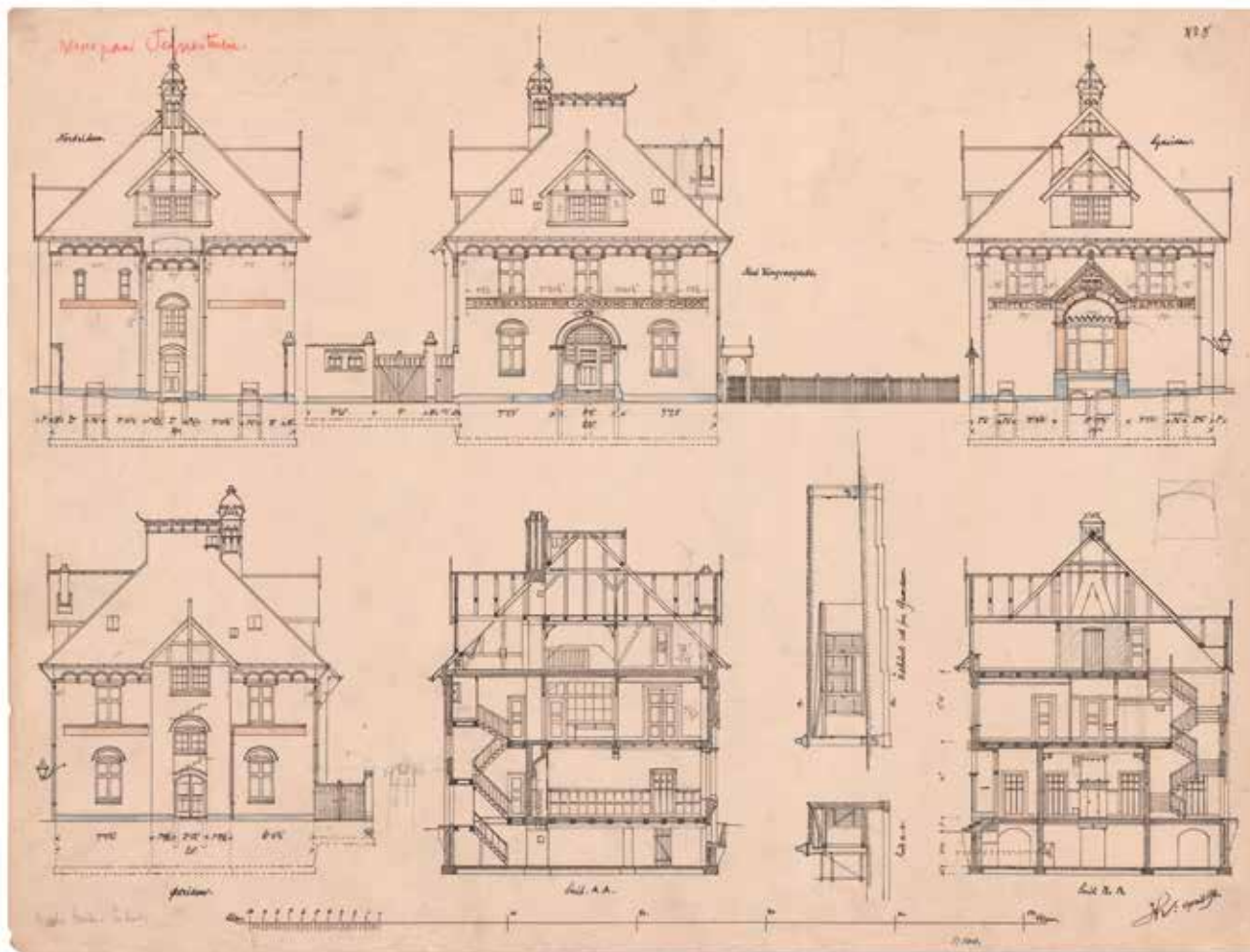
I Hjørring fortæller byens huse mange spændende historier om arkitekter og bygmestre, der særlig i tiden omkring forrige århundredeskifte og gennem 1900-tallets første halvdel satte deres smukke præg på den købstad, vi færdes i. Arkitekterne står bag markante bygninger, som fortsat præger gadebilledet, og som definerer byens særlige identitet. Den nok mest kendte af Hjørrings arkitekter – og på nationalt plan mest betydningsfulde – er Hack Kampmann, provstesønnen, der endte med at stå bag bygninger som fx Marselisborg Slot og Politigården i København, men som også tegnede en perlerække af bygninger i Hjørring.

Egentlig opfattede han sig ikke som hjørringenser, men som molbo – i hvert fald hvis vi skal følge historiker og forfatter Johan Bender, der har skrevet et omfattende værk om Hack Kampmanns liv og virke. Kampmann var født i 1856 i Ebeltoft på Djursland, men voksede op i Hjørring, hvor hans far, Christian Peter Georg Kampmann (1813-1897), var provst 1864-1893. Kampmann har på sin vis derfor også en indirekte betydning for Vendsyssel Historiske Museum, da provstegården i Vestergade, hvor han voksede op, senere blev en af museets bygninger.

I Hjørring kom Kampmann i lære som murer, samtidig med at han fulgte undervisningen på teknisk skole, hvilket gav ham et grundlæggende indblik i byggeteknik og materialer. I 1872 rejste Kampmann til København for at afslutte sin læretid – et stort spring i datiden, der prægede den unge Hack Kampmann, ikke mindst fordi han her fandt en god læremester i murermester Carl Kruse, der som Kampmann var "indvandret" fra den jyske halvø, nærmere betegnet fra Flensborg, der nu var blevet tysk. Båndet til hjembyen var dog fortsat stærkt, og den vordende arkitekt tegnede således allerede en villa for en lokal brænderiejer på Stationsvejen, i dag Jernbanegade 5, som nu desværre præges af flere om- og tilbygninger, men stadig kan identificeres som et af Kampmanns værker.

Kampmann skulle læse videre og bestod arkitektskolens afgangsprøve i 1878. Perioden var i høj grad præget af det danske nederlag i 1864 – hvad udad tabtes, skulle indad vindes, også på det arkitektoniske plan, hvor historicisme, klunketid og nationalromantik vandt indpas og påvirkede byggestilen. Kampmanns tilgang til historicismen, på mange måder en

Sparekassen for Hjørring By og Omegn i Dronningensgade. Det Kongelige Bibliotek.

sammenblanding af forskellige perioders stilarter, forfinedes ikke mindst gennem flere studierejser til udlandet, herunder Tyskland, Italien, Grækenland og Frankrig, som den dygtige unge arkitekt fik økonomisk støtte til. En af velynderne var brygger Carl Jacobsen, som Kampmann fulgte på en af sine rejser til Grækenland og senere skabte Glyptotekets tilbygning for.

Landsarkivet for Nørrejylland i Viborg blev Hack Kampmanns nationale gennembrud. Det blev opført 1889-1891, efter at han i 1888 havde etableret sin egen tegnestue i København, var blevet gift og havde stiftet familie. Det var også i denne periode, at Kampmann igen satte sit præg på Hjørring, da han tegnede det nye Hjørring Amts- og Bys Sygehus, som stod færdigt i 1891. Bygningen eksisterer stadig som den ældste del af det nuværende sygehuskompleks, om end den desværre også er noget ombygget. Det var dog Landsarkivet i Viborg (oprindeligt benævnt Provinsarkivet), der var afgørende for, at Kampmann blev udpeget som kongelig bygningsinspektør for Nørrejylland, en position, han bestred frem til sin død, og som medførte, at familien flyttede fra hovedstaden til Aarhus i 1892. Hvor sygehusbygningen i Hjørring nok er typisk Kampmann, men et stykke hen ad vejen er noget anonym og saglig i sin udformning, er Landsarkivet i Viborg i højere grad præget af Kampmanns inspiration fra den italienske nyrenæssance, hvor der er gjort meget mere ud af bygningens udsmykning. Blandt andet kendetegnes bygningen af de mange by- og herredsvåbener fra det nørrejyske område (dvs. resten af Jylland efter nederlaget i 1864), som arkivet dækkede.

Teknisk Skole fra 1891 og Sparekassen for Hjørring By og Omegn fra 1892, begge i Dronningensgade, er lokale eksem-

pler på Kampmanns pyntelyst og inspiration fra historien, om end også de i dag desværre lider af om- og tilbygninger. Teknisk Skole mangler således sit spir, men med lidt kendskab til andre bygninger fra Kampmanns hånd kan man godt ane, at han omtrent samtidigt arbejdede med villaen på Carlsberg og Landsarkivet i Viborg. Oprindelige detaljer som hundehovedet over sparekassens indgang og et bukket hoved på gavlen samt den smukt udskårne trappe op til Teknisk Skole findes dog heldigvis stadig. Særlig sparekassens kviste og sandstensportalen på gavlen giver bygningen et nationalromantisk præg med inspiration fra 1500-tallets herregårde.

I 1908 flyttede den nu velrenommerede arkitekt tilbage til København, da han var blevet udnævnt til professor ved Kunstakademiet. I den mellemliggende periode havde Kampmann tegnet et utal af bygninger. Især i Aarhus bevidner mange bygninger hans kreative virke i disse år. Her kan blandt andre vartegn nævnes toldkammeret (1895-1897), Aarhus Teater (1897-1900, hvorfra P4's lyttere måske husker radioudsendelsen "Café Hack", der blev sendt fra teatercaféen, som er opkaldt efter Kampmann), det tidligere erhvervsarkiv (1898-1902) samt Marselisborg Slot (1899-1902). Også posthuset i Kannikegade (1904, måske hans første posthus), Den jyske Handelshøjskole (1905) og Aarhus Katedralskoles røde bygning (1906) er tegnet af Kampmann.

Fleere typer af offentlige byggerier går igen i den kongelige bygningsinspektørs samlede livsværk, og her skal derfor nævnes et par eksempler, der stort set fortsat kan opleves som markante arkitekturperler rundt omkring i landet. Kampmann stod eksempelvis bag en lang række posthuse og telegrafstationer,

Jernbanegade 5 blev tegnet af Hack Kampmann i 1875 for brøderier Jørgen Nielsen. Den har tidligere været omtalt som Kampmanns svendestykke, hvilket dog ikke har kunnet bekræftes. Selvom Kampmann kun var 19 år gammel, kan man allerede ane flere af de for ham typiske stilelementer i bygningen, som også kommer til at gå igen i andre markante byggerier. Bygningen har siden fået tilføjet nogle tilbygninger i hver ende, ændret nogle af vinduespartierne og en asymmetrisk kvist, der er mindre pyntelig. Fotoet viser Jernbanegade 5 i tiden før forrige århundredeskifte.

Historisk Arkiv, Vendsyssel Historiske Museum.

Hjørring Børneasyl blev tegnet af Kampmann i 1876. Det er også et af hans meget tidlige værker. Kampmann var omkring 20 år og tegnede den, mens han gik på arkitektskolen. Bygningen, der i dag har adressen Jernbanegade 15, kan i dag ikke identificeres som et af Kampmanns værker. Den er stærk ombygget og udvidet, så det er meget begrænset, hvad der er tilbage af den oprindelige bygningsmasse. Her vises et foto fra begyndelsen af 1900-tallet, som er det tætteste, vi kommer på den oprindelige bygningens udtryk.

Historisk Arkiv, Vendsyssel Historiske Museum.

Hack Kampmann tegnede den ældste del af det nuværende sygehus som **Hjørring Bys og Amts Sygehus** i årene 1888-1890. Det stod færdigt i 1891. I dag er facaden desværre noget ombygget, men man kan stadig ane Kampmanns strenge bygningens konturer. Desværre har man for længst erstattet sprossevinduerne med noget enklere standardvinduer. Her ses sygehuset fotograferet fra nordvest af Kirstine Lund i 1895. Bemærk den sparsomme bebyggelse.

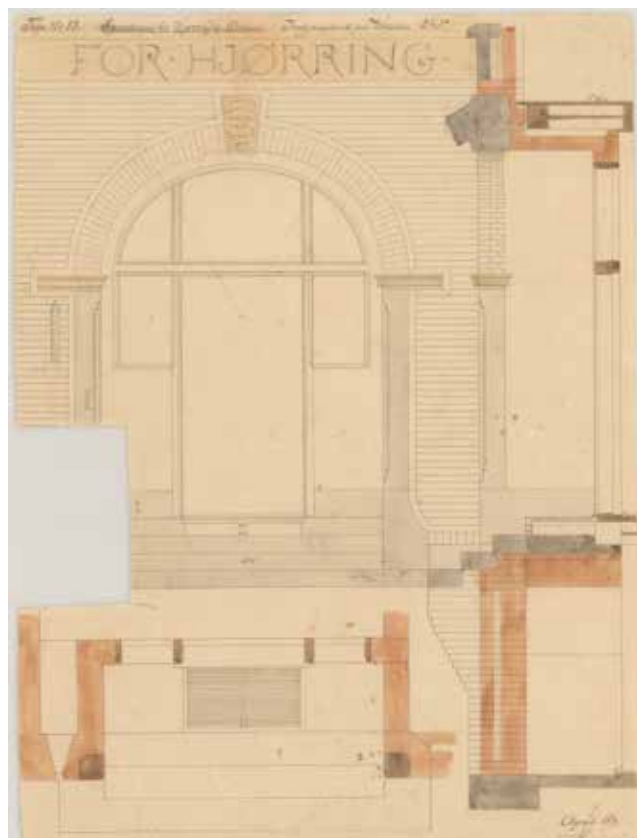
Historisk Arkiv, Vendsyssel Historiske Museum.

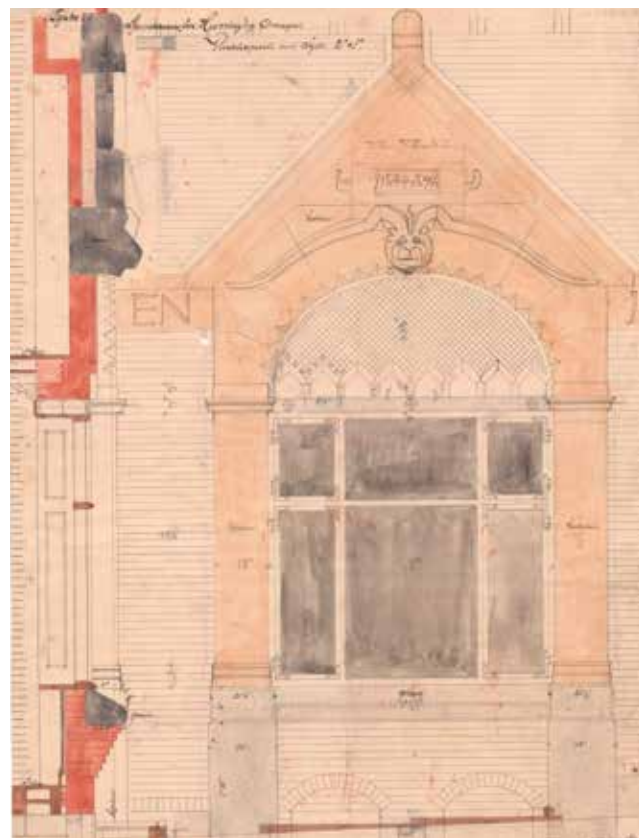
Teknisk Skole fra 1891 i bunden af den nuværende Dronningensgade er også en af Kampmanns værker. Bygningen havde oprindeligt et lille, spidst spir over hovedindgangen, og også her har man desværre valgt at erstatte de oprindelige sprossevinduer med noget enklere – og sikkert billigere – vinduer. Mange bygningsdetaljer er dog bevarede, og man ser tydeligt, at Kampmann i samme periode arbejdede med Landsarkivet i Viborg og brygger Jacobsens privatvilla i Valby. Gesimserne, de buformede vinduer og udsmykningerne, som kendes fra disse bygninger, forefindes således i forenklet form i Teknisk Skole. Fotoet er fra perioden 1903-1910 med enden af politimesterboligen i forgrunden. Gadeforløbet er siden ændret, så gaden har skiftet navn fra Kongensgade på strækningen frem mod lyskrydset.

Stenders Forlag, Historisk Arkiv, Vendsyssel Historiske Museum.

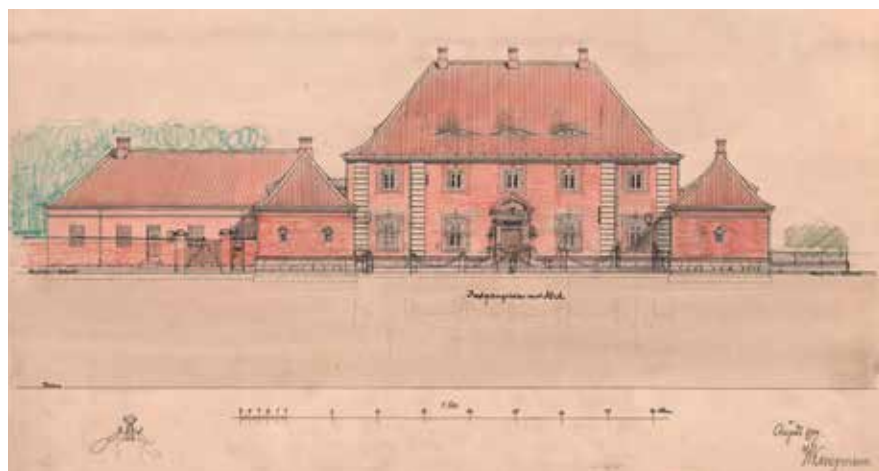

Detalje fra tegning, Sparekassen for Hjørring By og Omegn. Det Kongelige Bibliotek.

Sandstensportalen med bukkehovedet på sparekassens gavl. Det Kongelige Bibliotek.

Kampmanns tegning af Amtmandsboligens nordfacade, 1909. Det Kongelige Bibliotek.

Teknisk Skole i Hjørring. Spiret er siden fjernet. Det Kongelige Bibliotek.

hvoriblandt posthusene i Hjørring (1899) og Sindal (1911) kan nævnes som lokale eksempler. Men Kampmann tegnede bl.a. også tilsvarende bygninger i Aalborg (1908), Langå, Hurup og Hadsten (1910), Grenå (1913), Løgstør (1913-1918) og Skørping (1918). Han opførte også flere toldkamre. Hjørring var således ikke alene om at få et toldkammer tegnet af Kampmann i 1915. Hack Kampmann var også manden bag toldkammerene i Skagen (1907-1908), Viborg (1909), Horsens, (1911-1913), Frederikshavn (1915), Silkeborg (1920) og Ebeltoft samme år, som han dog ikke nåede at opleve færdiggørelsen af. Sammen med toldkammerene i Frederikshavn og Skagen har den arkitektonisk enkle toldkammerbygning i Hjørring givetvis været inspiration for bevægelsen "Bedre Byggeskik", der var i sin vorden.

Toldkammerene og posthusene afspejlede ifølge Johan Bender nogle grundlæggende arkitektoniske principper i forhold til deres funktion, hvor Kampmann mente, at toldkammerenes arki-

tektur skulle orientere sig internationalt udad, hvorimod posthusene skulle vende sig nationalt indad, ofte med inspiration fra det nationalromantiske. Lokale borge eller herregårde, eller blot de historiske bygninger i posthusenes nærmeste omgivelser inspirerede således Kampmann, hvilket specielt posthuset i Aalborg som nabo til Budolfi Kirke og Helligåndsklosteret er et godt eksempel på.

Kampmanns hovedværk i Hjørring er nok Amtmandsboligen for Hjørring Amt, som stod færdig i 1910. Man kan tydeligt se, at der er sket en udvikling i Kampmanns arkitektoniske formsprog, siden han opførte Teknisk Skole og Sparekassen i Dronningensgade. Stilen er nu mere klassisk og afdæmpet, hvilket også går igen i Sindal Posthus og Hjørring Toldkammer, der blev opført i de efterfølgende år. Der er dog ingen tvivl om, at der er tale om en repræsentativ offentlig bygning, hvor hovedbygningen flankeres af to lavere sidefløje, oprindelig

Hjørring By og Omegns Sparekasse over for Teknisk Skole blev opført året efter denne, altså i 1892. Bygningen kendetegnes af mange fine detaljer. Indgangen ligger lidt tilbagetrukket bag en buformet åbning i en hvidmalet portal. Løfter man hovedet lidt, mødes man af et hundehoved og inskriptionen "DOMMERSGAARD", der peger på en senere brug af bygningen. I gavlen mod syd findes en sandstensportal, hvor der er et bukkehoved og en inskription i anledning af sparekassens 50års jubilæum i 1894. Mon bukkehovedet er tænkt som et symbol på stædighed? Taggesimserne er inspireret af tidlig dansk renæssance, og de spidsgavlede kviste oser af nationalromantikken, der var arkitektonisk toneangivende i perioden. I dag skæmmes udsigten til den tidligere sparekasse af en tilbygning med fladt tag, som mange sikkert drømmer om på et tidspunkt bliver fjernet. Billedet er fra omkring 1900.

Historisk Arkiv, Vendsyssel Historiske Museum.

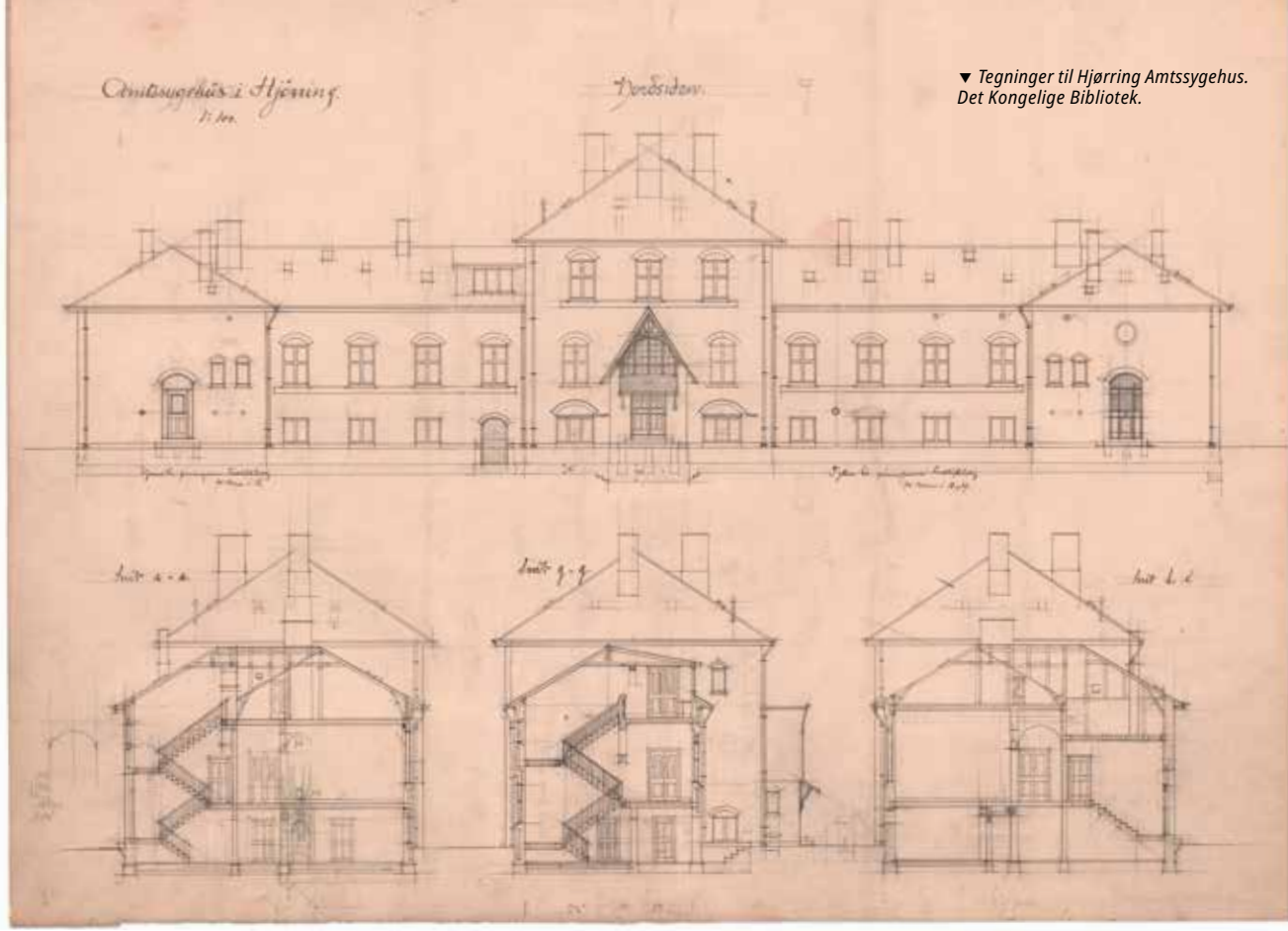
Går man over lyskrydset ved Sparekassen og Teknisk Skole, finder man **Hjørring Posthus og Telegrafstation** fra 1899 ved siden af Hjørring Banegård på Banegårdspladsen. Kernen i bygningen er en af Kampmanns mange posthuse, men desværre har der ad flere omgange været behov for udvidelser gennem tilbygninger, der ikke er faldet lige heldigt ud alle steder. Særlig det moderne indgangsparti kan kritiseres som en stor fejltagelse, hvis man tager Kampmanns oprindelige flotte indgangsparti i betragtning. Det må være et håb, at posthuset på et tidspunkt kan renoveres og tilbageføres til fordums storhed. Illustrationerne viser indgangspartiet omkring 1900 og den oprindelige post- og telegrafbygning på omtrent samme tidspunkt fotograferet fra en bygning i Jernbanegade, antagelig nummer 22.

Foto: Kirstine Lund. Historisk Arkiv, Vendsyssel Historiske Museum.

Amtmandsboligen er nok Hack Kampmanns kendteste bygning i Hjørring. Nogle har endda kaldt den kronen på værket i byen, om end det ikke var hans sidste. Den blev opført 1909-1910, stilistisk i en overgangstid mellem nybarok og den rene klassik, hvor barokken stadig spores i indgangsportalens og vinduesindfatningernes udformning. Bygningen kendetegnes af en underspillet værdighed, hvor den statelige hovedbygning flankeres af to sidefløje til administration og tjenestefolk. Haveanlægget var en integreret del af arkitektens tanker. Nederste del blev dog siden skåret fra i forbindelse med opførelsen af den nye amtsgård, der dog kun kom til at fungere som sådan i en kort periode og af de fleste nok bedst huskes som politistation. Den er i dag nedrevet. Amtmandsboligen er nænsomt restaureret af Realdania og fremstår i dag i det smukke kulturmiljø omkring Brinck Seidelins Gade. Fotoet viser den nyopførte amtmandsbolig omkring 1910. Historisk Arkiv, Vendsyssel Historiske Museum. Haveplanen er tegnet af Hack Kampmann og viser sammenhængen mellem bygning og haveanlæg.

Det Kongelige Bibliotek.

▼ Tegninger til Hjerring Amtssygehus. Det Kongelige Bibliotek.

I den nuværende Hjerring Kommune kan i hvert fald ti bygninger tilskrives arkitekten Hack Kampmann. Den ene, børneasyet i Jernbanegade, er desværre ombygget så meget, at der skal megen fantasi til at kunne associere den med Kampmann. De øvrige vil i løbet af 2024 få et skilt, hvoraf det tydeligt fremgår, at det er byens nok mest kendte – og anerkendte – arkitekt, der har tegnet dem. Skiltene er tænkt som et smykke på bygningen, ligesom bygningerne er smykker for byen. Synliggørelsen af Hack Kampmanns bygninger er et projekt, der er startet af landskabsarkitekt Charlotte Helsted i samarbejde med Foreningen for Bygnings- og Landskabskultur i Hjerring og Vendsyssel Historiske Museum.

◀ Arkitekt Hack Kampmann. Foto: Julie Laurberg. Det Kongelige Bibliotek.

opført til tjenestefolk og administration. Realdania købte i 2010 Amtmandsboligen og fik den nænsomt restaureret, så den i dag fremstår som Hjerrings nok smukkeste bygningsværk.

Kampmann tegnede ikke kun store offentlige bygninger, men havde som kongelig bygningsinspektør også ansvaret for en lang række mindre statslige bygninger, herunder særlig skovfoged- og skovridderboliger, der stadig især kan opleves i Midtjylland. I Lønstrup byggede han i privat regi Bakkehuset som sommerbolig for broderen, kulgrosserer Christian Kampmann, i 1910. Bygningen blev i 1957 solgt til Rødovre Kommune som feriekoloni for børn og anvendes fortsat til lejrskoleophold.

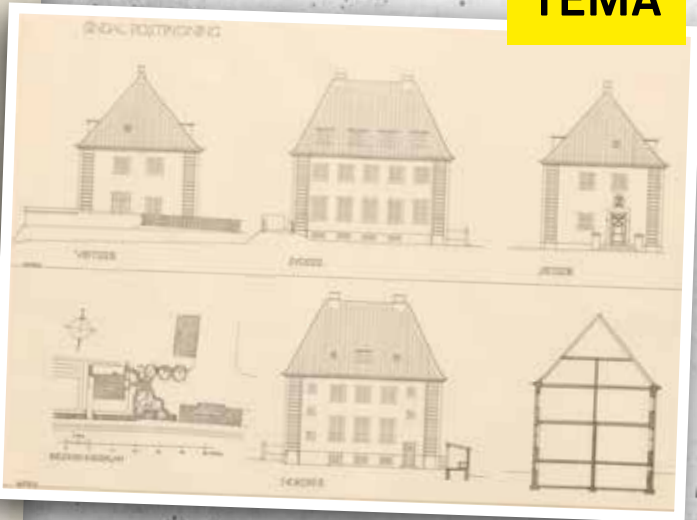
Kampmanns største og sidste opgave blev Københavns Politigård. Arkitekt Anton Frederiksen samt sønnerne Hans Jørgen og Christian Kampmann og deres studiekammerat Aage Rafn hjalp til med realiseringen af bygningen, som først stod færdig i 1924. Rafn spillede en central rolle i forbindelse med færdiggørelsen af Politigården, så central, at den siden har været tilskrevet hans hånd. At tegningerne stort set var færdige og godkendt af borgerrepræsentationen i Hack Kampmanns tid, kan dog belægges gennem kilder. Tanken var at skabe en bygning, som skulle kendetegnes af værdighed og en højtid-

lig stemning, men som pga. gadeplanen fik et meget sagligt, ja ligefrem prunkløst og enkelt ydre, som pegede i retning af de arkitektoniske strømninger, der var på vej, men som ellers ikke var typiske for den oftest nationalromantisk orienterede Kampmann. Inspirationen fra ungdommens studierejser til Italien spores dog i høj grad gennem den romerske klassicisme, der indgår som stilelement i mange bygningsdetaljer.

Hack Kampmann døde pludseligt den 27. juni 1920. Hans efter sigende ret stilfærdige og beskedne væsen, som nok var præget af hans jyske baggrund, stod i stærk kontrast til de mange pragtfulde vartegn, han skabte i hele kongeriget. I Hjerring er vi heldige stadig at have de fleste af dem i bybilledet som synlige levn af Kampmanns virke. Et af dem er dog svært at identificere – og fortjener derfor måske egentlig ikke nogen væsentlig omtale. Her skal det dog gøres alligevel: I 1876 tegnede Kampmann Hjerring Børneasy, en slags tidlig børnehave for arbejdende fattige mødres børn. Bygningen huser i dag et pizzeria og er så stærkt ombygget, at man kun med meget stærk fantasi kan forestille sig, at det er et af Kampmanns tidlige værker. Det er en skam, men så må vi glædes over de mange andre stolte bygninger, der er bevaret i hele landet. ■

Uden for Hjerring by findes der to andre af Hack Kampmanns bygninger i den nuværende Hjerring Kommune. Den ene er **Sindal Posthus** fra 1910-1911, der har adresse på Jernbanegade 6 og indgår i et lille fint kulturmiljø med stationen og hotellet. Sindal Posthus er et af en lang række kampmannske posthuse fra samme periode, der dog ofte adskiller sig i størrelse og detaljer, ofte tilpasset lokale særkender. Sindal Posthus er i nyklassicistisk stil med en hvid gesims og hvide kvaderlisener på hjørnerne, også et typisk stilelement for Hack Kampmann. Mange af bygningens detaljer er stadig bevaret. Illustrationen viser Hack Kampmanns tegning til postbygningen.

Det Kongelige Bibliotek.

Hack Kampmann byggede som kongelig bygningsinspektør en række mindre statslige bygninger, herunder bl.a. skovfoged- og skovridderboliger. Enkelte private boliger blev det dog også til. I Lønstrup byggede Kampmann således **Bakkehuset** i 1910 som sommerbolig til broderen, kulgrosserer Christian Johannes Kampmann. Familien Kampmann havde holdt ferie i Lønstrup i en årrække og havde fortsat tilknytning til egnen gennem deres opvækst, hvor faderen havde været provst i Hjerring. Bakkehuset kaldes i dag "Rødovrehus" og ejes af Rødovre Kommune, der anvender det til bl.a. lejrskoler. Her ses en af flere akvareller, som Hack Kampmann lavede i forbindelse med opførelsen. Det Kongelige Bibliotek. Desuden ses et foto af en række huse på M. Kabelsvej i Lønstrup, hvor Bakkehuset ses øverst til venstre – på bakken.

Historisk Arkiv, Vendsyssel Historiske Museum.

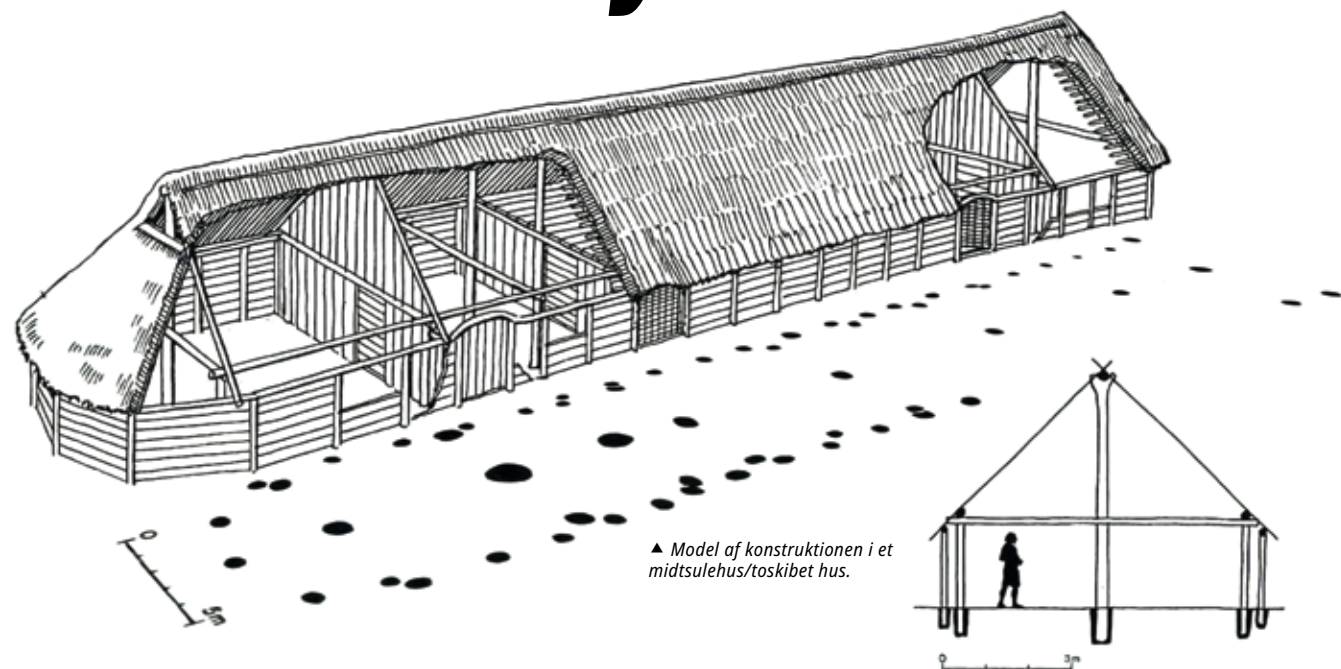
Hjerring Toldkammer var den sidste bygning, som Kampmann opførte i Hjerring. Toldkammeret blev opført i 1915 mellem Vestbanegade og banelegemet. Sammen med banegården og posthuset udgør den et trekløver af statslige bygninger, der blev opført i som følge af jernbanens komme i 1871. Kampmann stod bag en række toldkammerbygninger i landet, hvor Hjerrings nok må regnes blandt de mindste, også sammenlignet med hans bygninger i Skagen og Frederikshavn, der har en etage mere bygget ovenpå. Bygningen er meget afdæmpet og peger allerede i retning af stilarten "Bedre Byggeskik", der endnu var i sin vorden. Hjørnelisenerne og tandsnitsgesimserne gav dog sammen med det oprindelige indgangsparti ud mod Vestbanegade en vis autoritet til bygningen. Desværre er den smukke trappe op til indgangen i dag fjernet, og taget har fået nogle meget asymmetrisk placerede Velux-vinduer, der næppe ville have været i Kampmanns ånd. Til gengæld ville han måske have kunnet glæde sig over, at et arkitektfirma i dag holder til i bygningen. Illustrationerne viser et udsnit af tegningen til indgangen fra Vestbanegade, hvor trappen i dag er fjernet. På fotoet ses bygningen omkring 1950, hvor trappen stadig fandtes.

Det Kongelige Bibliotek og Historisk Arkiv, Vendsyssel Historiske Museum.

OLDTIDENS HUSE -i Vendsyssel

Af Michael Vinter
overinspektør

▲ Model af konstruktionen i et midsulehus/toskibet hus.

Arkæologiske fund i Vendsyssel afslører detaljer om oldtidens huse og bebyggelser fra stenalder til vikingetid. Fundene omfatter alt fra primitive hytter til komplekse langhuse og viser udviklingen i byggeskik og samfundsstruktur over tusindvis af år.

Arkæologien er studiet af de materielle levn efter vores forfædres aktiviteter, som kan danne udgangspunkt for en beskrivelse af livet i forhistoriske samfund, altså fra de tider, hvorfra der ikke findes nedskrevne kilder. I mange år var studierne begrænset til klassifikation og indsamling af oldsager i form af diverse redskaber i forskellige materialer, men omfattede også studier af forskellige tiders skiftende naturressourcer og fauna, som f.eks. jægerstenalderens køkkenmøddinger med tusindvis af østerskaller og store urokser, der anskudte endte deres dage i moser. Også gravskikken blev studeret, da dysser, jættestuer og gravhøje lå synlige i landskabet og umiddelbart kunne underkastes mere eller mindre kompetente arkæologiske undersøgelser. Det kneb til gengæld mere med kvalificeret viden om forfædrenes bopladser og deres huse. I modsætning til de store oldtidskulturers stenbyggede huse i Sydeuropa og Mellemøsten blev husene bygget i træ med jordgravede stolper, der ikke efterlod sig samme varige spor. Først i 1930'erne blev der fremlagt troværdige grundplaner af jernalderhuse udgravet af arkæologen og kulturgeografen Gudmund Hatt. I løbet af 1960'erne voksede antallet af veldokumenterede oldtidshuse fra særlig bronze- og jernalderen eksplosivt med indførelsen

af maskinel afgravning af store flader. I dag kendes oldtidens huse i tusindvis spredt over hele landet, og Vendsyssel er ingen undtagelse, men som det vil fremgå, er nogle perioder mere velbelyste end andre.

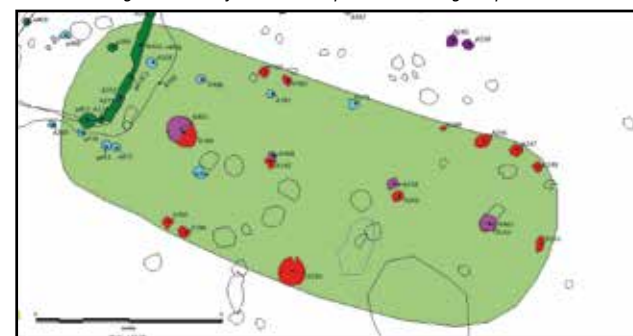
Stenalderens huse

I jægerstenalderen, som dækker perioden frem til 4000 f.Kr., er det vanskeligt at tale om egentlige huse. Vi må vel nærmest betegne de kendte eksempler som hytter, der var tilpasset en mobil livsførelse med jagt på forskellige sæsoners naturlige ressourcer og byttedyr. Der kendes endnu ingen fra Vendsyssel, men ovale, cirkulære og firkantede konstruktioner af nedgravede pæle kendes fra 25 lokaliteter i Sydsandinavien. På Ulkestrup Lyng-pladsen i Åmosen i Nordvestsjælland kunne man endda se, at hyttegulvet var dækket af store flager af birke- og fyrrebark.

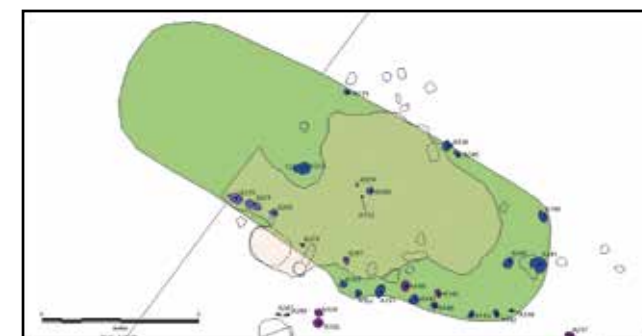
De første bønder, tragt bægerfolket, som befolkede landet ca. 4000-2800 f.Kr., satte sig varige spor i landskabet i form af dysser og jættestuer. De havde også store samlingspladser, kendt som Sarupanlæg, og efterlod sig et utal af slebne flintøkser, som blev brugt til at rydde skoven med. Deres huse har vist sig betydeligt sværere at lokalisere, og i Vendsyssel er det endnu ikke lykke-

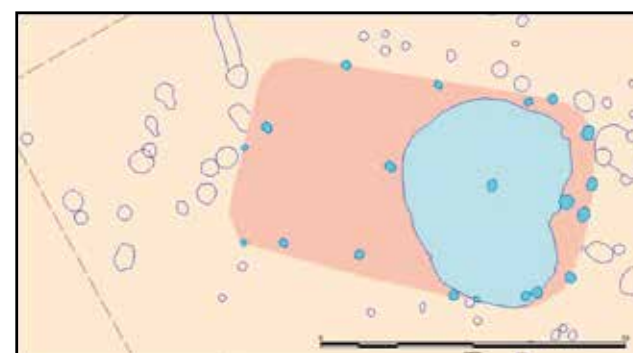
▲ Forsænket gulv i hus III fra Dolktiden på Vester Hedegård-pladsen.

▲ Plantegning af stolpesætningen i hus I på Vester Hedegård-pladsen.

▲ Plantegning af stolpesætningen i hus III på Vester Hedegård-pladsen.

▲ Plantegning af stolpesætningen i hus II på Thorsmark Sønderfald-pladsen.

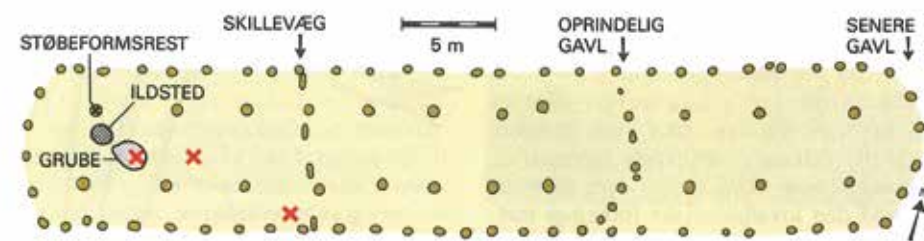

▲ Plantegning af stolpesætningen i hus V på Thorsmark Sønderfald-pladsen.

des. Det har været små, såkaldte midsulehuse bestående af én række tagbærende stolper omgivet af et ovalt eller rektangulært vægforløb af mindre stolper. Det er ikke unormalt at finde huse under eller i forbindelse med dysserne, hvor de har været bedre beskyttet mod senere tiders landbrugsdrift. Sandsynligvis har de oprindeligt ligget spredt rundt i landskabet.

De senere års studier af vores genetiske ophav viser, at vi stammer fra et nomadefolk, Yamnajakulturen, der indvandrede fra stepperne i det sydlige Rusland ca. 2800 f.Kr. I det nordlige Europa benævnes det både som enkeltgravskulturen, stridsøksekulturen og Corded Ware-kulturen. Det kendetegnes af individuelle jordfæstebegravelser under mindre høje, hvor polerede stridsøkser af bjergart og retvæggede, cylindriske bægre ofte indgår som gravgaver. Det er også fra den tid, at de første vognhjul kendes. Fund fra denne periode er sjældne i Vendsyssel i

forhold til egnene syd for Limfjorden, så måske har fjorden simpelthen udgjort en naturlig barriere, som enkeltgravsfolkene ikke magtede at forcere. Bopladsfundene har generelt været begrænset til enkelte gruber, og spor af mulige huskonstruktioner har kun været dokumenteret i enkelte tilfælde. I andre del af landet af der imidlertid i de seneste år fundet flere midsulehuse, som kan dateres til den sene del af enkeltgravskulturen. De ligner i udformning tragt bægerkulturens huse, men har ofte en forsænkning i husets ene ende, som peger frem mod bondestenalderens sidste del, Dolktid eller Senneolitikum (2400-1800/1700 f.Kr.), hvor fundene af huskonstruktioner er mange flere og veldokumenterede. Perioden er navngivet efter de flotte, fladehuggede flintdolke, som udgør et højdepunkt i flinthugningsteknologien, men samtidig er flintmedenes svanesang, inden bronzen vinder indpas som redskabsmateriale. I Vendsyssel

▲ Rekonstruktion af hus fra ældre bronzealder ved Borum Eshøj vest for Aarhus.

◀ Plan over Store Tyrrestrup-hustomten. Med rødt er markeret, hvor tre af bronzesagerne blev fundet i pløjelaget. En overgang indtog huset i al stilfærdighed førerpositionen blandt bronzealderens bygninger, men æren blev kort - fem år efter fremkomsten blev det overhalet af mastodonthallen fra Vojens.

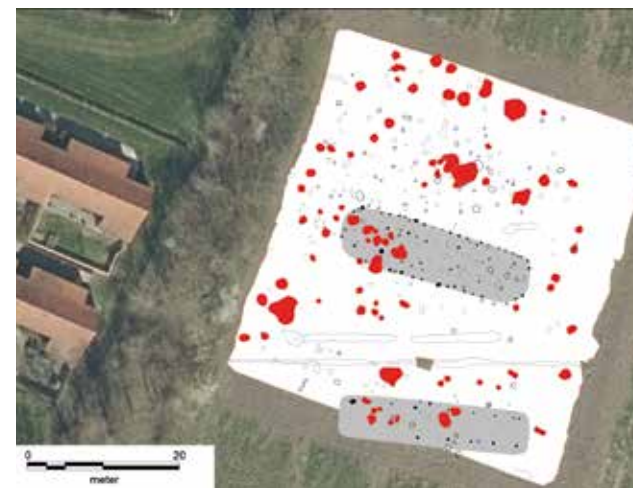
kendes huse fra denne periode på otte forskellige lokaliteter. To pladser, som begge ligger i det nordlige Brønderslev, er centrale for vores forståelse af husene i perioden, nemlig Thorsmark Sønderfald og Vester Hedegård. På sidstnævnte blev der fundet seks huse, hvoraf et havde en forsænkning indeni.

Det debatteres stadig, hvordan forsænkningen opstår, og hvad det er udtryk for. Nogen mener, at den er lavet for at skabe en større frihøjde i huset, mens andre hælder til en forklaring, hvor forsænkningen skyldes gentagne udmugninger fra opstaldede husdyr. Uanset hvilken forklaring der bruges, så indeholder forsænkningen ofte oldsager og kornrester fra husets brugsperiode, og det er arkæologerne selvsagt glade for. Husene er fem meter brede, har et delvist bevaret vægforløb bestående af enkeltstående stolper og antydningen af en afrundet gav. Ned igennem midten af husene har stået en række tagbærende stolper eller midtsuler, der har båret tagåsen. Længden af husene er ikke helt afklaret, men de har næppe været mere end 10-15 meter lange. På Thorsmark Sønderfald-pladsen blev lokaliseret otte huse, hvoraf seks havde forsænkninger. Husenes bredde og længde var nogenlunde den samme som på Vester Hede gård. Et af husenes vægforløb var meget veldefineret. Andre steder i Danmark er det ikke unormalt at finde meget længere huse på helt op til 45 meters længde, men dem har vi endnu til gode at finde i Vendsyssel. Det er kun husene på Vester Hedegård, der er blevet C-14 dateret. Alle fem dateringer lå i perioden 1880-1630 f.Kr., hvilket er den allerseneste del af Dolktid og faktisk lidt ind i ældre bronzealder.

Bronzealderens huse

I begyndelsen af bronzealderen fortsatte man med at bygge midtsulehuse, men omkring 1500 f.Kr. sker der et markant skifte i byggeskikken, som fortsætter de næste 2000 år. I stedet for en række tagbærende stolper ned igennem huset har man to rækker, der står parvis vinkelret på vægforløbet. Man kalder også disse huse for treskibede huse i modsætning til midtsulehuset, der var toskibet. Et klassisk eksempel på denne hustype er det prægtige St. Tyrrestrup-hus, som VHM udgravede i slutningen af 1980'erne. På daværende tidspunkt var det Danmarks største oldtidshus med sine 48 meter i længden og 9 meter i bredden. Siden er der dukket et par større huse op i det sydlige Jylland. Huset var oprindeligt "kun" 33 meter langt, men det var åbenbart ikke nok for den lokale høvding. Gavlene var fint rundede, og væggene var sat med kraftige stolper med 1,5 meters mellemrum. Vægkonstruktionen har højst sandsynligt være en såkaldt bulvæg, som består af vandrette planker indfældet i vægstolperne.

Et tilsvarende hus er undersøgt ved Rævbakken i den sydøstlige udkant af Vrå. Dimensionerne er dog lidt mere beskedne med en længde på 23 meter og en bredde på 7 meter. På Rævbakken lå et andet hus lidt syd for det første. Det havde samme dimensioner, men manglede vægstolperne, hvilket tyder på, at det nok er fra omkring Kristi fødsel. C-14 dateringer af de to huse placerer imidlertid dem begge omkring 1400 f.Kr., og de kunne strengt taget være samtidige. Husene ved St. Tyrrestrup og Rævbakken har også et andet og meget særligt fællestræk. I

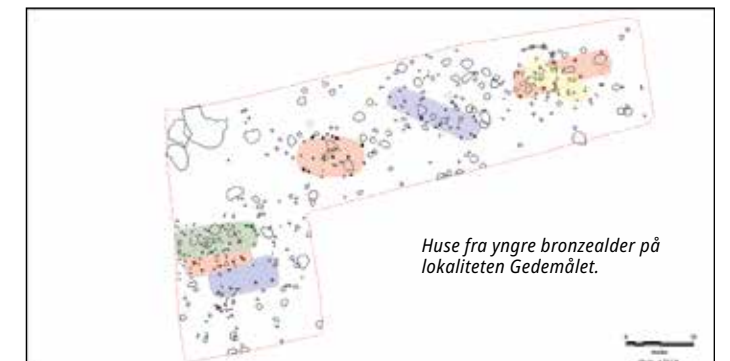
▲ To huse fra ældre bronzealder ved Rævbakken i Brønderslev.

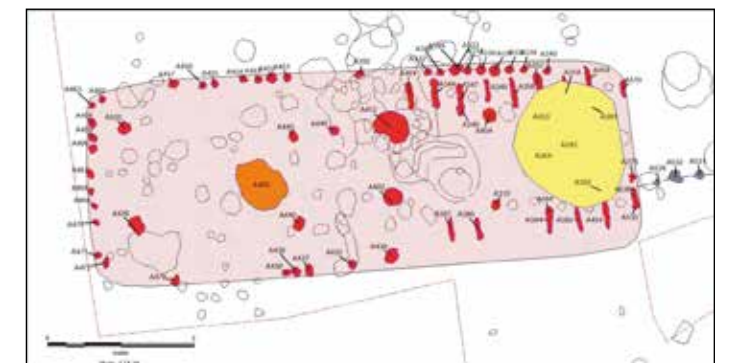
▲ Det store hus ved Rævbakken med alle stolper undersøgt.

▲ Bronzeøkser (pålstave) fundet i huset ved Rævbakken.

Huse fra yngre bronzealder på lokaliteten Gedemålet.

▲ Det velbevarede hus med båseskallerum på lokaliteten Gedemålet.

begge huse er der nemlig fundet bronzedepoter i form af økser, 10 i St. Tyrrestrup og 4 ved Rævbakken. Bronze i mængder var ikke hvermandseje, så det har sikkert været lokale høvdinge, der har beboet husene.

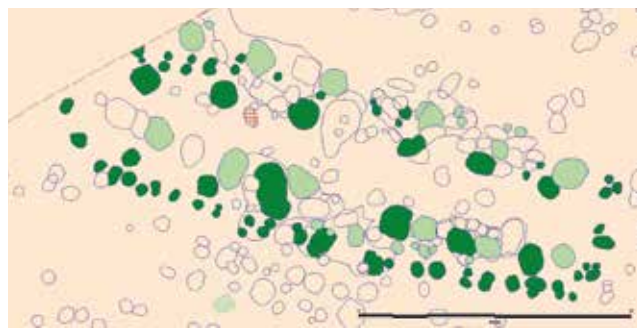
I yngre bronzealder og den tidlige jernalder, som dækker 1100-ca.150 f.Kr., bliver husene mindre i både bredde og længde. Samtidig forsvinder de kraftige vægstolper. Faktisk er der i mange tilfælde slet ingen synlige spor tilbage af vægkonstruktionen. Det er de tagbærende stolpesæt, der i mange tilfælde definerer huset. Som tommelfingerregel er der ca. tre meter mellem stolperne i sådant et sæt. Nu vil arkæologer gerne have en datering af husene, som er noget mere snæver end 1000 år, og her har en systematisk anvendelse af C-14 dateringer været en stor hjælp, men metoden har også givet en del overraskende resultater. På lokaliteten Gedemålet ved Bjergby nordøst for Hjørring er der gennemført flere undersøgelser af huse fra 1. årtusinde f.Kr., bl.a. af et usædvanligt velbevaret hus med vægstolper og båseskallerum. Normalt ville man datere et sådant hus

til den tidlige jernalder (ca.500-300 f.Kr.), men flere C-14 dateringer placerer det snævert inden for 100 år, 1100-1000 f.Kr., hvilket er i begyndelsen af yngre bronzealder.

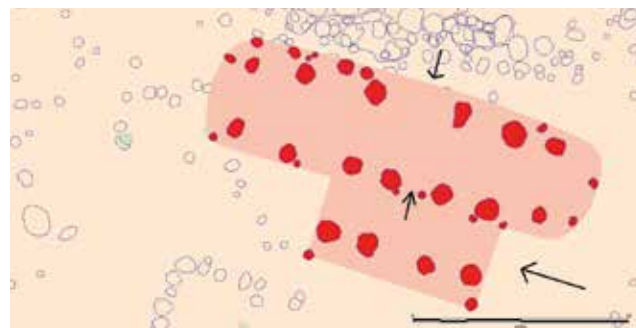
På en anden del af lokaliteten kunne der udskilles seks forskellige huse primært ud fra de tagbærende stolpesæt, som også formodedes at skulle dateres til den tidlige jernalder. C-14 dateringerne placerede dem imidlertid i perioden 1000-900 f.Kr.

Ældre jernalders huse.

Den ældre jernalder dækker en lang periode, 500 f.Kr.-375 e.Kr. Som nævnt ovenfor er det vanskeligt at skelne den tidlige ældre jernalders huse fra dem fra yngre bronzealder. Generelt er det relativt små huse med fire sæt tagbærende stolper, hvor væggen sjældent er bevaret. Når huset nedlægges, bliver det nye ikke genopført på samme sted, men flyttes et stykke væk. I tiden omkring Kristi fødsel (ca. 200 f.Kr.-150 e.Kr) sker der flere markante ændringer i husets form og placering. Dette kan for eksempel ses på den tidligere nævnte lokalitet

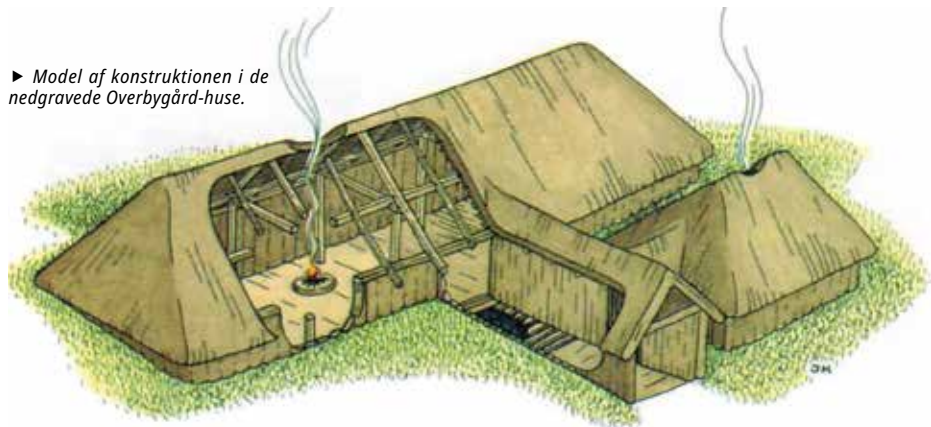

▲ Jernalderhus i to faser på Thorsmark Sønderfald-pladsen. I den ene fase er vægstolperne også bevaret.

▲ Jernalderhus med portbygning på Thorsmark Sønderfald-pladsen.

► Model af konstruktionen i de nedgravede Overbygård-huse.

▲ Model af konstruktionen i et treskibet hus.

▲ To forskellige typer jernalderhuse synlige i kornmark ved Hørby.

▲ Den overordnede udvikling af jernalderhusets udformning.

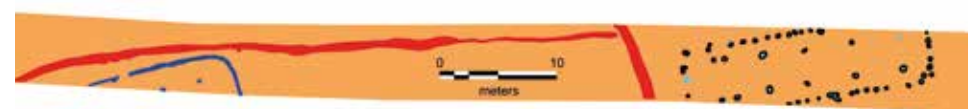
Thorsmark Sønderfald ved Brønderslev. For det første opføres nye huse nærmest oven i de foregående. Det er, som om der er en usynlig matrikulering, som definerer placeringen af huset. Man siger, at huset har flere faser. Nedgravningerne til de tagbærende stolper bliver betydeligt større, antallet af sætterne bliver flere, og dermed forøges husets længde. Vægkonstruktionen kan variere en del, og det er ikke unormalt, at der er tydelige indgange i form af dørstolper på begge husets langsider. På et af lokalitetens huse var lavet en sjældent set udbygning på sydsiden, der tolkes som en overdækket portbygning. Langt hovedparten af de kendte oldtidshuse i Vendsyssel stammer fra denne periode. Der har ikke været langt imellem bebyggelserne, så livsgrundlaget må have været ganske godt i tiden omkring Kristi fødsel.

De kraftige og relativt dybt nedgravede stolpehuller i disse huse gør det muligt at se dem som afgrødespor i kornet, hvis det har været en tør sommer. På luftfotoet fra Hørbyegnen kan læseren nok ane to rækker af runde pletter under den mørke firkant midt i billedet, men det er ikke det eneste hus. Faktisk er den mørke plamage også et hus, men af en ganske særlig type, som kun kendes fra Vendsyssel og det østlige Himmerland. De

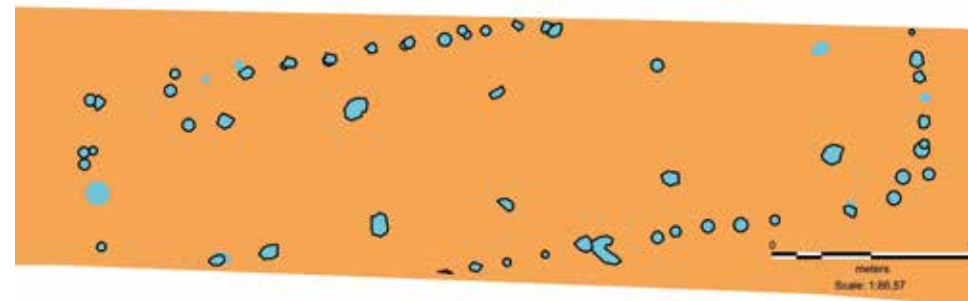
benævnes Overbygårdhuse efter en lokalitet ved Stae i det sydligste Vendsyssel, hvor der i 1970'erne blev udgravet en række af dem. Hele husets gulv ligger et stykke under markoverfladen, og det samme gør et vindfang eller entré på sydsiden. Flere af disse huse er desuden indrettet med lange stensatte kældre, som formodentlig har været anvendt til opbevaring af fødevarer.

Yngre jernalders huse

I perioden fra 200-600 e.Kr. er husene stadig treskibede konstruktioner, men der sker ændringer i konstruktionen. Væggene består som regel af enkelte eller dobbelte pæle-/stolperækker, og afstanden mellem stolperne i de tagbærende sæt bliver mindre. Gavlene er afrundede, og husets længde vokser betydeligt. Standardlængden er ca. 30 meter, men museet i Silkeborg har udgravet et hus på hele 65 meter. Der findes ikke mange huse fra dette tidsrum i Vendsyssel. Stavadpladsen i den nordvestlige udkant af Store Vildmose er indtil videre det bedste eksempel på en bebyggelse fra 300-tallet. Ved udgravningen i slutningen af 1970'erne blev der fundet 10 huse, som alle var fem-seks meter brede, mens længden varierede fra 13 til 27 meter. Det har nok været et lidt fugtigt sted at bosætte sig. Bopladsen er således

◀ To huse i tracégrøften ved Horne.

◀ Det yngste af husene i tracégrøften ved Horne.

◀ Oversigt over de forskellige huse på Vrejlev Kloster-pladsen.

▲ Hus med væggrøft på Volstrup/Ejstrup-pladsen. Stolpehullerne indeni huset er ikke udgravet da fotoet blev taget.

▲ Luftfoto af det store hus på Volstrup-pladsen. Stolpehullerne er markeret med hvide paptallerkener.

▲ Det store hus på Vrejlev-pladsen. Stolpehullerne er også her markeret med hvide paptallerkener.

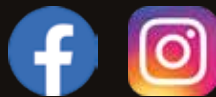
gennemskåret af flere drængrøfter, og et af husene har sågar fået gravet en grøft hele vejen rundt. Den lidt mærkelige placering af bopladsen skyldes nok god adgang til fugtige enge med masser af græs til kreaturerne. Huse med væggrøfter fandtes også på bopladsen, der lå højt og tørt i landskabet. På den 55 meter høje morænebakke ved Horne har man haft en 180 graders panoramaudsigt over det flade kystforland. I forbindelse med nedgravningen af en vandledning i 2016 stødte arkæologerne fra VHM på huse fra mange forskellige perioder i det fem meter brede tracé. Et af dem fremstod som en væggrøft med en tydelig indgang og to tagbærende stolper. Det blev C-14 dateret til 339-427 e.Kr., som også er grænsen mellem den romerske og germanske jernalder. Sandsynligvis findes husets afløser kun 40 meter øst for. Her lå et nydeligt hus af tilsvarende dimensioner, men med stolpesatte vægge. Det er blevet C-14 dateret 428-595 e.Kr.

Vikingetiden (750-1050 e.Kr.) fylder meget i folks bevidsthed om forhistorien, men huse og bopladsen fra denne del af den yngre jernalder er faktisk sjældne at støde på. Den første vikingetidslandsby i Vendsyssel blev undersøgt i 1986-87 i et naturgatracé lige nord for Sæby Å og Volstrup Kirke, et par kilometer øst for Sæby. Her lå et treskibet hus i tre faser med buede, stolpesatte vægge med lige afskårne gavle, som på formen dateres til ca.

850-950 e.Kr. Et andet hus havde de samme gavle, men væggene var sat i brede grøfter med to tydelige indgange.

Husene lå imellem 31 grubehuse, som er små, nedgravede arbejdsstyer, der primært har været anvendt til vævning. En del af samme plads blev udgravet nogle år senere, og her dukkede seks huse og 25 grubehuse mere op. Det største hus blev afdækket i fuld størrelse og var hele 44 meter langt og 8 meter bredt. Med buede vægge og lige afskårne gavle er det også fra ca. 850-950 e.Kr. Et tilsvarende og marginalt mindre hus blev udgravet ved Vrejlev Kloster i 1999-2000.

Som på Volstruppladsen var det omgivet af grubehuse, men umiddelbart nord for lå et såkaldt Trelleborghus, der i sidste halvdel af 900-tallet har afløst det som hovedhuset på stedet. Trelleborghuset er vel nærmest et ikonisk vikingetidshus med kraftige, buede væggrøfter, skrånede støttestolper og kun fire massive tagbærende stolper inden i huset. De få indvendige stolper har skabt et stort, frit rum, som har haft en hallignende karakter. Hustypen, som også kendes fra Harald Blåtands ringborge, er i brug indtil midten af 1000-tallet, hvorefter der dukker nye hustyper op i den tidlige middelalder, men det er en anden historie. ■

Den 30. april kunne Historisk Arkiv fejre sit 60års jubilæum. Det blev markeret gennem indsamlingen "Dokumentér din dag", en indsamling af beretninger fra lokalpolitikere om, hvorfor de er gået ind i politik, samt et festligt jubilæumsarrangement på arkivet med kaffe, kagearkivar og forskellige oplæg fra arkivets brugere. Der var mere end fuldt hus på læsesalen, da arkivet blev fejret med et brag.

Museet har netop afsluttet et projekt i samarbejde med Dansk Vandrelaug. Det er en del af et stort projekt med titlen "Historiske Vandringer", der er støttet af Nordea Fonden. Dette projekt er lavet som en vandring i Skallerup Indlandsklitter. Der er udarbejdet fem små film som formidlingsprodukt, og de kan ses på Hjørring Kommunes hjemmeside ved at google "historiske vandringer hjørring". Museet har også lavet et lignende projekt i Eskær Skov.

I sidste nummer af Magasinet VHM bragte vi historien om den tyske flygtningedreng Klaus, der døde i en flygtningelejr i Hjørring. Programserien "Flugten til Nordjylland" er siden da blevet produceret og sendt på TV2Nord i forbindelse med streames fra TV2Nords hjemmeside og ligger også på TV2Play. I programmerne fortæller Klaus' søskende Katrin og Peter historien til museets formidlingschef Jens-Christian Hansen, der samtidig får vigtige kilder om de tyske flygtnings historie i Hjørring med hjem til Historisk Arkiv.

Museumsforeningen ved VHM har 50 års jubilæum, og det fejres i museumshaven søndag d. 18. august kl. 14-17. Alle børn og voksne er velkomne til en herlig eftermiddag med gratis adgang. I anledning af jubilæet samler museumsforeningen ind til en gave, som både museet og byen kan glæde sig over. For nogle år siden var det nødvendigt at fjerne havemuren mod Skolegade på grund af fare for skred. Museet har ikke haft økonomi til at genopføre muren, så derfor samler museumsforeningen ind til en ny mur. Vi håber,

at rigtig mange vil være med til at bidrage med et beløb efter eget valg på mobilepay 650022 mærket "jubilæumsgave".

I de sidste par år er der gjort flere store og spændende fund af romerske mønter i Vendsyssel. Op til påsken skulle arkæologerne undersøge, om et metaldetektorfund af fem romerske sølvdenarer ved Gl. Vennebjerg dækkede over en større skat. Det gjorde det så afgjort. Mønterne var pløjet op fra en lille mørk nedgravning, der blev taget op samlet for at blive udgravet under kontrollerede forhold. Et røntgenbillede af jordklumpen viser, at det indeholder ca. 70 denarer, hvilket gør det til det næststørste fund af sølvdenarer i Jylland. Et andet sted i landsdelen har de dygtige detektorførere fremdraget 20 romerske kobbermønter. Det lyder måske mindre spektakulært end 70 sølvdenarer, men er i virkeligheden en arkæologisk sensation. Kobbermønterne findes i stort tal inden for det romerske riges grænser, men kun meget sjældent i Nordeuropa langt fra Rhinen og Donau, der udgjorde romerrigets grænse mod nord. Efter høst vil arkæologerne, med hjælp af en bevilling fra Slots- og Kulturstyrelsen, undersøge, om der er flere mønter, og hvor de stammer fra. ▼

MUSEUMSFORENINGEN VED VENDSYSSEL HISTORISKE MUSEUM

**STØT MUSEET
- BLIV MEDLEM AF
MUSEUMS-
FORENINGEN!**

Museumsforeningens formål er at støtte Vendsyssel Historiske Museums arbejde med at bevare og formidle Vendsyssels kulturarv og at medvirke til udbredelse af kendskabet til museet.

Museumsforeningen laver arrangementer for medlemmer og andre interesserede. Det kan være foredrag, rundvisninger, historiske ture, herunder kør-selv-ture.

Foreningen giver økonomisk støtte til museets bogudgivelser og særlige arrangementer.

Som medlem af museumsforeningen har man mange medlemsfordele:

- ▶ Gratis adgang til museets afdelinger og udstillinger.
- ▶ "Magasinet VHM" med artikler, årskalender, oversigt over alle museets planlagte udstillinger, aktiviteter mv. Leveres to gange årligt.
- ▶ Oversigt over Museumsforeningens arrangementer.
- ▶ 20% rabat på ikke nedsatte varer i museumsbutikken i Hjørring og Hirtshals (undtagen mad- og drikkevarer).
- ▶ 20% rabat på museets egne (ikke nedsatte) bogudgivelser.
- ▶ Fordelspris ved museets arrangementer.
- ▶ Årbogen "Vendsyssel Nu & Da".
- ▶ Invitation til udstillingsåbninger.
- ▶ Invitation til og fordelspris ved Museumsforeningens arrangementer.
- ▶ Invitation til museets årlige Nytårskur – en hyggelig og uformel sammenkomst med foredrag som optakt til det kommende år.

ÅRSKONTINGENT:

ENKELTPERSON: 185 KR.

PAR: 270 KR.

Du kan melde dig ind ved at ringe til museets kontor på tlf. **96 24 10 50** eller sende en e-mail til **vhm@vhm.dk** eller i museumsbutikken. **MobilPay:** 650022.

MUSEUMSFORENINGENS PROGRAM - EFTERÅR 2024

18. AUGUST kl. 13.30: Museumsforeningen fejrer 50 års jubilæum.

19. SEPTEMBER kl. 19.00: Mellem kollaps og klimakatastrofe.

9. OKTOBER kl. 19.00: Vittrup-manden.

30. OKTOBER kl. 19.00: Tyskere på flugt.

12. NOVEMBER kl. 19.00: Flugten til Hjørring.

5. DECEMBER kl. 19.00: Fortælletime med Jens O.T.

18. JANUAR 2025 kl. 13.00: Museet holder nytårskur.

5. FEBRUAR 2025 kl. 13.30: Besøg på museets kontorer.

Læs mere om de enkelte arrangementer på vhm.dk/museumsforeningen.

Ved alle arrangementer gælder, at der sendes mail ud ca. to uger før, med nærmere beskrivelse og tilmelding. **Sæt kryds i din kalender**, og kontakt museet på 96 24 10 50 eller vhm@vhm.dk, hvis vi ikke har din mailadresse.

Du kan læse mere om Museumsforeningen på: vhm.dk/museumsforeningen

Ved spørgsmål kontakt museet på 96 24 10 50 eller formand Karin Maegaard på 20 48 72 42.

EN ARBEJDSPLADS MED MENNESKET I CENTRUM

Hvordan vi arbejder, hvor vi arbejder, og hvilke værktøjer vi bruger, er i forandring.

Ny teknologi skal gøre det nemmere for os at yde vores bedste på arbejdet – men for mange virksomheder kan ny teknologi og nye måder at arbejde på også betyde en række udfordringer på arbejdspladsen. I stedet for at fremme effektivitet og arbejdsglæde kan det resultere i det stik modsatte.

Målet med at indføre ny teknologi bør ikke være teknologien selv, men derimod at gøre en reel forskel i menneskers arbejde og liv. Det handler om at integrere teknologi med fokus på medarbejderne, og gøre det muligt for den enkelte medarbejder at arbejde smartere.

Ricoh er førende værdiskabende integrator til arbejdspladsen, og vi kan hjælpe dig med at designe og implementere løsninger, der skaber enestående kundeoplevelser og medarbejderengagement.

Se alle vores løsninger til den digitale og hybride arbejdsplads på [ricoh.dk](https://www.ricoh.dk)

Let
people
succeed

RICOH
imagine. change.